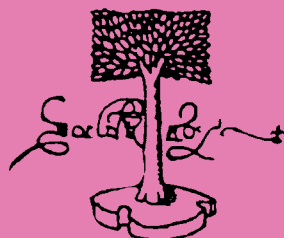

Año LV. urtea

135 - 2023

Urtarrila-ekaina

Enero-junio

FONTES LINGVÆ VASCONVM STVDIA ET DOCUMENTA

Hazitik liliak

Zenbait ekarpen euskal ikasketen ikerketan

Olatz Leturiaga Angoitia
Aitor Lizardi Ituarte
Iñigo Urrestarazu-Porta
(editore gonbidatuak)

Sumario / Aurkibidea

Fontes Linguae Vasconum. Studia et Documenta

Año LV. urtea - N.º 135. zk. - 2023

Urtarrila-ekaina / Enero-junio

HAZITIK LILIAK. ZENBAIT EKARPEN EUSKAL IKASKETEN IKERKETAN

Olatz Leturiaga Angoitia, Aitor Lizardi Ituarte & Iñigo Urrestarazu-Porta
(editore gonbidatuak / editores invitados / guest editors)

Hitzaurrea

Olatz Leturiaga Angoitia, Aitor Lizardi Ituarte, Iñigo Urrestarazu-Porta 7

Itxurazko egonkortasun linguistikoa eta hazkunde indexikala Bermeoko (lako) aldagaian

Azler Garcia-Palomino 11

Euskararen intonazioaren aldakortasuna: monografiaren ekarpena

Varun DC Arrazola 53

Jarraitu aditzaren erregimen-aldaketa testu akademikoen argitan

Sergio Monforte 69

Urigoitiko hiztegitxoari buruz

Asier Gonzalez Casado 101

Lizarrako gazteak: euskararen erabileran oinarritutako hiztun berrien profilak

Ainhoa Pardina Arenaza, Mikel Pérez González 125

Ama idazleak *Aitaren etxea* (2019) eta *Amek ez dute* (2018) eleberrietan

Aitana Albisua-Ortiz 151

Espazioaren eta ibiliaren errepresentazioak Pello Lizarralderen bi eleberrietan

Asier Urkiza Sánchez 175

Orixeren *Mireio* (1930). Literatura proventzarraren eta euskal literaturaren arteko zubia

Maialen Fernandez Martinez 205

Euskarazko bideojokoen azterketa deskribatzailea lokalizazioaren ikuspuntutik

Itziar Zorrakin-Goikoetxea, Maitane Junguitu Drona 231

Idazlanak aurkezteko arauak / Normas para la presentación de originales /

Rules for the submission of originals 277

Itxurazko egonkortasun linguistikoa eta hazkunde indexikala Bermeoko (lako) aldagaian

Aparente estabilidad lingüística y crecimiento indexical de la variable (lako) en Bermeo

Apparent linguistic stability and indexical growth in Bermeo (lako)

Azler Garcia-Palomino
Euskal Herriko Unibertsitatea, UPV/EHU
azler.garcia@ehu.eus
<https://orcid.org/0000-0003-0195-6293>

DOI: <https://doi.org/10.35462/flv135.2>

Lan hau Espainiako Gobernu Zientzia eta Berrikuntza Ministerioiko PID2021-128511NB-I00 kodedun proiektuaren eta Eusko Jaurlaritzako IT1537-22 (HiTT / Hizkuntzalaritza Teorikorako Taldea) kodedun proiektuaren babespean egin da. Bermeoko Euskara Saileko kideen lan arduratsua ere eskertu nahiko nuke, Bermeoko hiztunak grabatu eta materialak sarean partekatzearren. Era berean, eskerrak eman nahi nizkie berrikusle anonimo biei lan hau nabarmen hobetu duten iruzkin finak egitearren eta honakoei nirekin ikerketa honen emaitzak interpretatzen lagundu didaten eztabaida emankorrek edukitzearren: Magdalena Romera (UPNA/NUP), Gorka Elordieta (UPV/EHU), Iñaki Gaminde (UPV/EHU), Eneko Barrutia, Asier Romero (UPV/EHU), Eneko Zuloaga (UPV/EHU) eta Koldo Zuazo (UPV/EHU). Ezin ditut ahaztu, alde batetik, Varun DC Arrazola (UPV/EHU), azterketa estatistikoan funtsezko laguntasuna eman didalako, eta, bestalde, lan hau eta beste hainbat atondu dituzten editoreak, bereziki Iñigo Urrestarazu Porta (CNRS – IKER UMR5478 – UPV/EHU – UPPA) azterketa estatistikoan neuzkan zalantzak argitu dizkidalako, eta emaitza estatistikoak azaltzeko ausart jotzen animatu naudelako. Azkenik, eskerrak asko bideoetako hiztunen adina zehazten lagundu didazuen laguntzaile bioi; anonimo mantendu arren, izugarri eskertzen dizuet zuen prestutasuna.

Jasotze data: 2022/11/13. Behin-behineko onartze data: 2023/04/04. Behin betiko onartze data: 2023/05/15.

LABURPENA

Galdeketa arin bat aurkeztu dut hemen Bermeoko (lako)-ren aldakortasun soziolinguistikoa aztergai hartuta: *garalako* vs *garalakon*. Datuak, 423 *token*, 2016-2017 artean Bermeon grabatutako elkarrizketa laburretatik eskuratu dira. Efektu mistoen erregresio eredu lineal baten oinarrituta, argudiatu dut, batetik, (n)-rekin aldaketa indexikala jazo ahal izan dela adinekoengan arrantza sektoreko kideza adieraztetik hurrengo belaunaldietan bermeotartasun orokorra adieraztera, eta, bestalde, euskararen estandarizazioak aldagaia egonkortzen lagundu duela. Izan ere, 25 urtetik gorakoen artean ez da alde nabarmenik adinean, eta unibertsitate ikasketadun andrazkoek probabilitate baxuagoa daukate (n) esateko.

Gako hitzak: aldakortasun soziolinguistikoa; (lako); Bermeoko hizkera; esanahi soziala; galdeketa arina eta anonimoa.

RESUMEN

En este trabajo presento los resultados de un cuestionario breve que analiza la variación sociolingüística en (lako) de Bermeo: *garalako* vs *garalakon*. Los datos, 423 tokens, se han obtenido de entrevistas breves grabadas en Bermeo en 2016-2017. Basándome en un modelo lineal de efectos mixtos, propongo, por un lado, que (n) ha podido sufrir un cambio indexical, pasando de expresar pertenencia al sector pesquero en los hablantes más mayores, a expresar pertenencia a Bermeo en general en las siguientes generaciones; por otro, que la estandarización del euskera ha hecho que la variable se estabilice, ya que no hay diferencias de edad en hablantes mayores de 25 y ya que las mujeres con estudios de formación universitaria tienen mayor probabilidad de evitar (n).

Palabras clave: variación sociolingüística; (lako); variedad de Bermeo; significado social; cuestionario breve anónimo.

ABSTRACT

I here report on a rapid survey on the sociolinguistic variation in Bermeo (lako): *garalako* vs *garalakon*. The data, 423 tokens, come from short interviews recorded in Bermeo in 2016-2017. Based on a linear mixed-effects regression model, I argue that i) there seems to have been an indexical change in (n) from indexing affiliation in the fishing community in old speakers to indexing general Bermeoness in the following generations, and that ii) Basque-standardisation efforts may have caused the variable to stabilise because no effect for age has been observed in speakers over 25, and because women with white-collar occupations are more likely to avoid (n).

Keywords: sociolinguistic variation; (lako); Bermeo Basque; social meaning; rapid and anonymous survey.

1. SARRERA. 2. MARKO TEORIKOA. 2.1. Galdeketa arin eta anonimoz berba bi. 2.2. (lako)-ren nondik norakoak eta noiztik noiz arterakoak. 3. METODOLOGIA. 3.1. Datu bilketa. 3.2. Partaideak eta aztertutako komunitatea. 3.3. Ikerketa galderak eta hipotesiak. 4. AZTERKETA ETA EMAITZAK. 4.1. Azterketa estatistikoa. 4.2. Datu base osoaren emaitzak. 4.3. Lan merkatuko datu basearen emaitzak. 4.4. Adinekoen datu basearen emaitzak. 5. EZTABAIDA. 5.1. Arrantza sektorea, komunitatearekiko harremana eta hazkunde indexikala. 5.2. Hizkuntz aldaketarik abian? 5.3. Euskararen estandarizazioaren ostekoak hizkuntz aldakortasunean. 6. ONDORIOAK. 7. ERREFERENTZIAK.

1. SARRERA

Euskal soziolinguistika bariasionista loratzen hasi den neurrian, bada euskararen aldakortasunak gizartearen egituraketaz berri emateko daukan gaitasuna hobeto ulertzen ahalegindu denik. Aipatzekoa da, esate baterako, Artzelusen (2021, 808.-811. or.) ekarria, Garazi ibarreko gazteen hizkerari erreparatu ostean konturatu baita gazte-txean dabilzanak Ipar Euskal Herriko arau supralokalari komiteetakoak baino gehiago hurbiltzen zaizkiola. Bestalde, Rodríguez-Ordóñezek (2022, 665.-668. or.) erakutsi du, nahiz eta Bilbo Handiko eta Gernikako hiztun guztiek ergatiboa markatzeko hizkuntz murriztapen bertsuak eduki, euren buruari autentikotasun handirik aitortzen ez dioten hiztun ez-natiboek beste hiztun taldeek baino aldakorrago darabiltena ergatiboaren markapen estandarra aditz trantsitiboekin zein inergatiboekin. Hemen aurkeztuko dudan honetan, hizkuntz aldakortasunak dagokion komunitatearen testuinguruaren araberako esanahi soziala azalerratu dezakeelakoan, Bermeoko (lako) kausala hartuko dut aztergai (Gaminde, 1992a, 189. or.; Gaminde et al., 2012, 160.-161. or.): *Euskal Herriekuek garalako* eta *Euskal Herriekuek garalakon* ‘Euskal Herrikoak garelako’. Bermeon aurretik egindako azterketari jarraituz (García-Palomino, 2022c), lehenengo forma supralokal estandarri (0) aldakia deituko diot, eta bigarren forma lokal ez-estandarri, ostera, (n) aldakia.

Ikerlan honek, Euskal Herriko eta kanpoko soziolinguistika bariasionistan egiten diren gehienek ez bezala (ikus Schilling-Estes, 2007, 175.-176. or.), ez dauzka oinarrian elkarrizketa erdi-gidatuen bitartez jasotako datuak, Labovek «galdeketa arin eta anonimoa» (1972, 117. or., nik itzulua) izendatu duen metodologiaz bildutakoak baino. Elizitabide berritzailea ez ezik, aurrekari bako datu iturria ere badarabilt: *Euskara*

Saila Bermeo Youtubeko kanaleko elkarrizketa laburretara jo dut, sarean eskuragarri dauden baliabideek ikerketa soziolinguistiko-bariazionista sendoak eta *token* kopuru handikoak egiteko ere balio dutela aldarrikatu nahian (Euskara Saila Bermeo, d. g.). Metodologia horrekin ateratako emaitzak Garcia-Palominok (2022c) aurretik adineko bermeotarren hizkeratik lortutakoei batuko zaizkio belaunaldi gazteagoek zaharren denboran indarrean zeuden aldakortasun joerak zelan eurenganatu dituzten argitzen laguntzeko. Zein faktore sozialek baldintzatzen du (lako) aldagaia? Belaunaldi zaharren eta gazteen artean bilakaerarik egon da aldagaiak dauzkan esanahi sozialei dagokienez?

2. MARKO TEORIKOA

2.1. Galdeketa arin eta anonimoz berba bi

Galdeketa arin eta anonimoak sarritan eremu publikoetan hitzunei hizkuntz aldagai jakin bat elizitatuko duen galdera bat egitean dautza (Schilling-Estes, 2007, 175.-176. or.). Oro har, ez dira grabatzen eta momentuan kodetzen dira erantzunak nahiz hitzunen ezaugarri sozialak, hala nola adina edo sexua. Hala ere, ezaugarri horiek beti zehazten errazak izaten ez direnez, ikertzaileak begi kolpez zenbatestera jo behar izaten du. Galdeketa egiten zaien hitzunei ez zaie esaten ikerketa linguistiko batean parte hartzen dabiltzanik, arreta hizkuntz formara bideratu ez dezaten eta hizkera ahalik eta gutxiena monitorizatzea lortzeko. Hori dela eta, ez da ohikoa izaten hitzun bakoitzeko *token* bat baino gehiago bildu ahal izatea (salbuespen baterako, ikus Labov, 1972, 66. or.), baina, 1. taulak laburbiltzen duenez, soziolinguistika bariazionistan entzutetsuenak diren galdeketa arin eta anonimoek 100 hitzun baino gehiagoko langa gaingitzen dute eskuarki. Starksen (2000, 294. or.) esanetan, galdeketa arin eta anonimo bidezko elizitabideak asumitzen du pertsona gutxi baina pertsonako *token* asko eta pertsona asko baina pertsonako *token* gutxi aztertzen dituzten ikerketek antzeko emaitzak ematen dituztela, betiere laginak errealitatea nahikoa ondo ordezkatzeko badu. Horrela, bada, esan liteke galdeketa arin eta anonimoak eta datuak biltzeko ohiko bideak ez direla guztiz desberdinak planteamenduari begira, funtsean biek hartzen baitituzte aintzat datu kopurua eta aztertu nahi den komunitatea ordezkatzeko ahalmena.

1. taula. Hainbat galdeketa arin eta anonimoren laginen gaineko informazioa

Egilea	Aldagaia	Lekua	Hitzun kopurua	Biztanleriaren %
Labov (1972)	(r)	Manhattan (New York)	264	0,014
Starks (2000)	(s) aurreratzea	Auckland	808	0,070
Ellis, Groff & Mead (2006)	(r)	Philadelphia	790	0,052
Levy (2010)	(r)	Boston	90	0,015
Mather (2012)	(r)	Manhattan (New York)	169	0,011

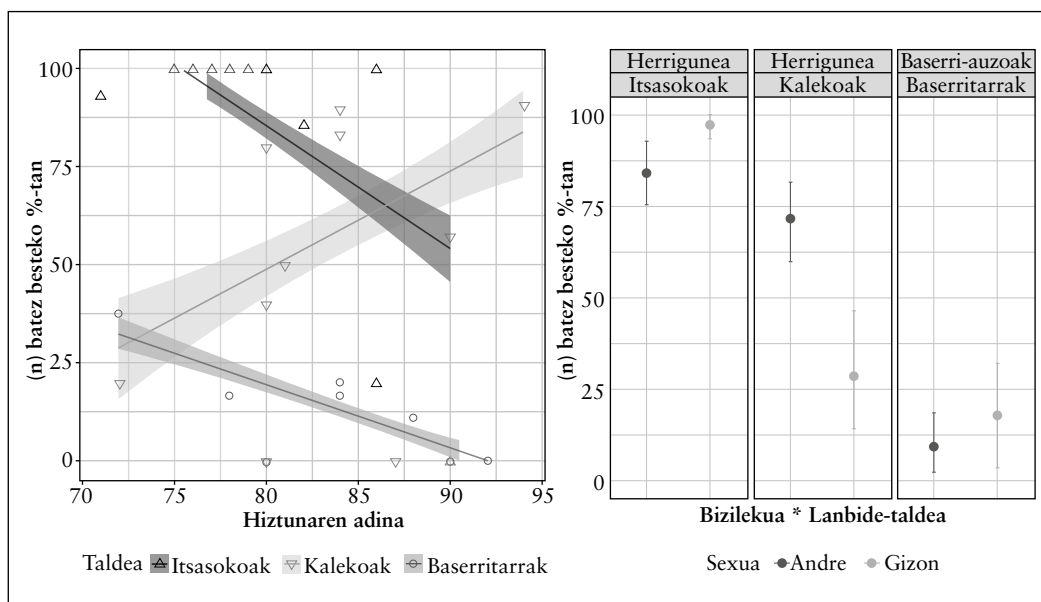
Halaber, Labovek (1972, 68.-69. or.) nabarmentzen du, galdeketa arin eta anonimoak ohiko eliztabideetan oinarritutako ikerketen ordezeko biribiltzat hartzea komeni ez bada ere, badaudela azken horiek baino lagungarriago suertatzen diren kasuak. Hain zuzen, Romeraren (2015, 200.-201. or.) eta Mansfielden eta Stanforden (2017, 129. or.) arabera, maiztasun txikiko aldagaiak aztertzeko eliztabiderik egokienetarikoa da galdeketa arina eta anonimoa, ondo prestatutako galdeketek hiztunak elkarriketetan nekez esango lituzketen hizkuntz aldakiak esaten behartzen dituzte eta. Horren erakusgarri da (lako): aurreko ikerlan baten, Garcia-Palominok (2022c) adineko 70 bermeotar baino gehiagoren artetik 32 aukeratu behar izan ditu gainerakoek gutxieneko 5 *token* ere eman ez diotelako eta, hortaz, aukeratutakoen artean 306 aldaki baino ezin izan ditu lortu elkarrizketa erdi-gidatueta. Bermeotik kanpo ere landu du aldagaia Lujanbiok (2016, 78. or.) eta 19 goizuetarrekin egindako elkarrizketetan 96 *token* baino ez ditu jaso¹. Horrenbestez, balirudike aldagaia propio elizitatuko duen galdeketa arin eta anonimo batek egingo lukeela ondoen (lako)-ren egoera soziolinguistikoren berri emateko lana.

2.2. (lako)-ren nondik norakoak eta noiztik noiz arterakoak

Mansfieldek eta Stanforden (2017, 119. or.) azaltzen dutenez, gutxi ikertu diren hizkuntzetan aldagai soziolinguistikoak aztertu gura izatea beti izaten da erronka handia, are gehiago aldagaiaren inguruan deskribapen sinkroniko eta diakroniko askorik ez dagoenean. Beharbada espero izatekoa denez, (lako) ez da horren salbuespen izan oraintsura arte. Bermeoko hizkeran (n) aldakiaren lekukotzerik zaharrena Barrutiak (2006, 2007a, 2007b, 2008a, 2008b, 2009a, 2009b, 2010a, 2010b) Bermeon eta Mundakan 1920ko hamarkadan jaiotako arrantzale banarekin egindako elkarrizketen transkripzioetan topa daiteke. Bereziki deigarria da aldagaia erabiltzen den 9 kasuetan (n) baino ez agertzea aurreko iturri guztietan (0) aldakia sistematikoki erabiltzen dela kontuan edukita: XVIII. eta XIX. mendeetako testu erlijiosoen nahiz administratiboetan (Bilbao, 1997, 1998; Gómez & Romero, 2002) aldaki supralokal estandarren aldeko hautua nagusitu izanak ez luke inor zertan harritu, baina herriko hizkera islatzeko asmoa zeukan XX. mendeko *Oroigarriak* antzezlanen (Ortuzar, 1914/1925) 13 *token* posibletan aldaki ez-estandarrik ez egoteak ez du (n)-ren jatorria argitzen laguntzen. Jakina, Hickeyri (2004, 214. or.) jarraituz, aldaki bat garai historiko jakin bateko dokumentuetan ez agertzeak ez du derrigor esan nahi aldakia dokumentuei dagokien garaian existitu ez denik, batez ere dokumentuok *token* askorik ez badaukate eta molde estilistiko askotarikoak ez badira. Hori gutxi balitz bezala, berriusleetako batek oroitarazi didan moduan, posible da antzezlanaren egileak, herriko hizkera islatu nahi izanda ere, herrian prestigio jakin bat daukaten aldakien alde egitea edo, bestela, nahikoa deigarriak diren aldakiak baino ez adieraztea.

1 Egia da Goizuetako (lako)-ren aldakortasuna *-lako* supralokalaren eta *-lako(t)z* lokalaren artekoa dela, baina *token* kopuru urriak erakustera emango luke aldagaia askotan agertzen ez dela eguneroko hizkeran.

Lan dialektologikoei dagokienez, aldiz, Gaminderen eskutik etorritako ikerketetan (n) aldakiaz baino ez da berba egiten Bermeo alderako (Gaminde, 1992a, 189. or.; Gaminde et al., 2012, 160.-161. or.), eta, bertatik kanpo, Uribe Kostako Leioan, Gatican², Lemoizen eta Erandion eta Nerbioi ibarreko Buian, Basaurin, Zaratamon, Zollon eta Arrankudiagan ere lekukotu du (ikus Gaminde, 1992a, 189. or.). Alabaina, Bermeoko laginerako gizon arrantzale bi³ hartu zituen *Euskararen herri hizkeren atlaseko* 1794. mapak (Euskaltzaindia, 2016, 527. or.) Leioan baino ez du dokumentatzen (n). Emaitza horiekin bat, Zuazok eta Goitik (2016, 117. or.) berriki egindako lanak (n) Uribe Kostan eta Nerbioi ibarrean baino ez du kokatzen, Bermeo aldetik nahiko urrun. Iturri dialektologikoetako adostasunik ezaz jabetuta eta Bermeoko (lako)-ren iraganaz gehiago deskubritu nahian, 1916-1939 bitartean jaiotako bermeotarrekin egindako elkarriketa publikoak aztertzeraz jo du Garcia-Palominok (2022c) beste azterlan baten. Bertan erakutsi du (lako)-ren aldakortasuna hiztunen adinak, bizilekuak eta lanbide taldeak baldintzatuta dagoela: nabarmen gehiago esaten dute (n) gazteenek, eta ez zaharrenek; herrigunekoek, eta ez baserri auzoetakoek; eta herrigunean arrantza sektorean ibilitakoek, eta ez kaleko beste ogibideetan behar egin dutenek. Hiztuna andrazkoa denean, herrigunean behintzat, eta (lako) gehitzen zaion aditza lehenaldian dagoenean, (n) esateko aukera handiagoa dagoela ere ikusi du, baina alde horiek probableak izan dira, sexuak eta aditz denborak benetako efekturik ez daukatela asumituz gero.

1. irudia. (n) adinaren, bizilekuaren, lanbide taldearen eta sexuaren arabera 1916-1939 artean jaiotako bermeotarrengan, Garcia-Palomino (2022c) lanetik moldatua.

- Gatikako euskararen gaineko tesian, Gamindek (1992b, 555. or.) (n) aldakiaren erabilera sistematikoa ez dela baieztatzen du. Horrek iradoki lezake, batetik, (n) jaso den beste zonalde batzuetan ere aldakortasuna egon litekeela eta, bestalde, (0) nagusi izan litekeela (n)-dun aldaeretan.
- Eskerrak eman nahi nizkioke Aritz Abaroari (Bermeoko Udala) atlasarako erabilitako hiztunen gaineko zehaztasunen berri ematearren.

Nabarmentzekoa da, 1. irudiak azaltzen duen moduan, arrantza sektoretik kanpo lan egin dutenen artean adinak kontrako eragin esanguratsua eduki izana; hau da, zenbat eta gazteagoa izan, orduan eta (n) gutxiago. Zergatik, ordea, horrelako joera Bermeoko herrigunean bizi eta arrantza sektoretik kanpo lan egin dutenen eskutik baserri auzoetakoak ere (n)-ra hurbiltzen hasita daudenean? Alde batetik, ikerlan horretako hitzunen sozializazio garaia bat dator 1940ko hamarkadatik aurrera Bermeoko arrantza sektorearen loraldia izatearekin eta, ondorioz, bertako langileek nagusitasun ekonomiko zein sozio-sinbolikoa eskuratzearekin (Barrena, 2003, 225. or.). Bestalde, hainbat antropologok (Homobono, 1997, 70.-75. or.; Zulaika, 2012, 63. or.) herriguneko lanbide talde sozialen arteko dinamikak norgehiagokan eta tentsioan zeuztala baieztatu dute. Elementu bi horiek, Duncanek (2021, 688.-692. or.) ondutako paradigmatik tiraka, bermeotarrak euren burua lanbide taldearen arabera desberdintzera eroan zitzaizketen eta, hizkuntz aldakortasunaz baliatuta, herriko kategoria sozial nabarmenekin indexikalitate jakin bat lotzera ere bai. Beraz, baliteke arrantza sektorean ibili ez direnek (0) arrantza sektorekoengandik sozialki urruntzeko baliabidetzat hartu izana edo, bestela, arrantza sektorean ibilitakoek (n) talde markatzaile legez berrinterpretatu eta ia modu sistematikoan erabiltzen hasi izana, kasu horretan ere beste lanbide taldearekiko distantzia adierazteko.

Aurkikuntza horiek ikerlan dialektologikoek orain arte (lako)-ren inguruan esan dutena zehaztu ez ezik, aldagaiari soziolinguistikaren hirugarren olatuaren hatsarreekin bat datorren azalpena ere ematen diote (ikus Hall-Lew et al., 2021 eta bertako erreferentziak). Izan ere, aurreko lanek (Gaminde et al., 2012, 25. or.) herrigunean arrantza sektorean dabiltzaneren eta gainerako sektoreetan dabiltzaneren artean bereizketa linguistikoa dagoelako pertzepzioak jaso dituzte, baina ez dira gai izan enpirikoki frogatzeko, ezta iritzi horiek (lako) aldagaiarekin lotzeko ere. Litekeena da Bermeoko bilakabide sozio-ekonomikoaren eraginez (lako)-ren aldakiei lanbide talde bakoitzeko kide izatearen indexikalitatearen eranstetik etortzea herriguneko lanbide talde bien dibergentzia. Interesgarria litzateke, esanahi sozial horiek garai jakin baten jazotako onorio izan litezkeenez gero, euskara sozializatzeko orduan bizipen desberdinak eduki dituzten belaunaldien jardunari begira paratzea, aldaki bat ala beste gehiago erabiltzeko joerak adinak ala herriko ekonomiaren eta dinamika sozialen bilakaerak eragindakoak diren egiaztatzeko.

3. METODOLOGIA

3.1. Datu bilketa

Esan bezala, ikerlan honetako datuak biltzeko galdeketa arin eta anonimora jo dut. Edozelan ere, ohiko galdeketen aldean, hemen erabilitakoak zenbait desberdintasun dauzka. Hasteko, Bermeoko Euskara Sailak (d. g.) 2016-2017 bitartean grabatutako datuekin ibili naiz lanean eta, bertako arduradunek egindako lan handiari esker, esku-ra eduki dut grabazioetan ageri diren hitzunen gaineko informazioa. Hain zuzen, partaideen ogibidearen eta izenaren berri ematen dute bideoek eta, beraz, Starks (2000, 291. or.) jaramon eginenez, elizitabideari galdeketa arin soilik deituko diot, partaideen

izena jakiteak anonimotasuna kentzen du eta. Jarraitzeko, elizitazioa berariaz hizkuntz aldaki jakin batzuk lortzeko prestatuta ez badago ere, Bermeoko Euskara Sailekoek sistematikoki erabilitako estimuluak partaideak (lako)-z baliatzera bultzatu ditu: «Zer-gatik egin behar dugu euskaraz Bermeon?». Azkenik, estimulua galdera askea denez eta partaideei denbora mugarik eman ez zaienez, partaideek (lako)-ren *token* kopuru aldakorra eman dute, aldaki bat ere ez esatetik 9 esateraino.

Grabazioak askotariko iraupena daukaten 386 bideok osatzen dituzte –laburrenek 10 segundo inguru irauten dute, eta luzeenek 3 minutu– eta bideo kameraz grabatuta daude, partaideek horretarako prestatutako *stand* baten berba egiteko baiezkoa eman ostean. Horrelako testuinguru batek hiztunak arreta hizkuntz formara bideratzea ekar lezake (Labov, 2001b, 94. or.), baina kontuan eduki behar da *tokenak* elizitzeko gal-dera ez zaiela ariketa metalinguistiko modura proposatzen eta, printzipioz, bertakotzat identifikatzen duten beste bermeotar batek egiten diela galdera hori herrirako ekimena dela jakinarazi eta gero (ikus Starks & McRobbie-Utasi, 2001, 88.-89. or., eztabaida baterako). Are gehiago, Bermeoko hainbat jardunaldi eta ospakizun herrikoitan grabatutako pasarteak dira, besteak beste, Arrain Azoka bitan, Sagrado Corazón ikaste-txeko jaialdian, San Frantzisko Herri Eskolako jaialdian, Madalen egunean, Sukalki egunean, San Roke egunean eta San Juan egunean. Horrek guztiak gutxitu egin lezake, nahiz eta litekeena den guttiz ez neutralizatzea, partaideek eguneroko hizkera moldetik aldentzeko senti lezaketen beharra.

3.2. Partaideak eta aztertutako komunitatea

2016ko datuen arabera, Bermeo 16.709 biztanleko herri hazia da eta horien % 73,34k daki euskaraz; hots, 12.254 biztanlek (EUSTAT, 2022). Ikerketa horretan 197 bideotako 222 partaide aukeratu ditut; gutxi gorabehera, herriko euskaldunen % 1,81. Partaideak barne hartzeko hiru irizpide erabili ditut: gutxienez aldagaiaren aldaki bat esatea (batzuetan beste hainbat modutan erantzun dute hiztunek, dela *zetako* edo *zeatxik* partikulen bitartez, dela perpaus kausalik behar ez duen azalpen luzeagoren bat eman dutelako), umea ez izatea⁴ eta Bermeokoa izatea. Hirugarrena zehaztea ez da beti lan sinplea izan, eta balizko partaidegaiek eurek bermeotarrak ez direla aitortu dutenean edo nik neuk Euskal Herrian ezagunak direlako Bermeotik kanpokoak direla jakin dudanean baino ez ditut ikerketatik kanpo utzi. Lehen hizkuntzari dagokionez, inor ez baztertzea edo azpaldetan ez banatzea erabaki dut hainbat arrazoiengatik. Batetik, partaide gutxi azaldu du ez dela H1-euskalduna; horrenbestez, agian askoz ere H2-euskaldun gehiago egon litekeela jakinda, euskara etxetik jaso ez dutela aipatu duten gutxi horiek bereizteak ez luke lagina homogeneoago egingo. Bestalde, hiztunak euskaldunberri-euskaldun-euskaldunzahar hirukoaren arabera sailkatzeko informazio nahikorik ez daukadanez (ikus Rodríguez-Ordóñez 2021, 2022 hirukoak bariazionismoan daukan aplikaziorako), ez diot egoki iritzi ezelako hiztun profil baztertzeari edo bereizketarik egiteari.

4 Umetzat 12 urtetik beherakoak hartu ditut. Euren datuak jasota dauzkadan arren, aztertuko dudana datu bazean ez sartzea erabaki dut, umeek ez bezala, Bermeotik kanpo jaio baina txikitan bertara bizitzen etorritako helduek urteak eman dituztelako komunitateko kide izaten zein herrian nagusi den hizkera entzuten.

Aukeratutako partaideak sozialki estratifikatzeko, hiztunen itxura fisikoan oinarritu naiz, adina zehazteko. Horretarako, metodo bikoitza aplikatu dut: partaideen adina 5 urteko tarteen barruan eta nik aurretik definitutako 5 belaunalditan zenbatetsi dut beste ebaluatzaile biren laguntzaz eta, ondoren, hiruron zenbatespenak konparatu ditut. Lehen metodoak bateragarritasun handirik lortu ez eta bigarrenaren alde egin dut. Beraz, partaideak hurrengo belaunaldietan sailkatu ditut: adinekoak (65 urtetik gorakoak), nagusiak (50-64 urte bitartekoak), helduak (40-49 urte bitartekoak), gazteak (25-39 urte bitartekoak⁵) eta nerabeak (13-17 urte bitartekoak). Adin bereizketa horiek kategoria bakoitzeko hiztun kopuru handiena ematearren ez ezik, Bermeoko egoera soziologikora ondoen moldatzearren ere aukeratu ditut. Lehenengo, lan merkatuan dauden belaunaldiak ez daudenetatik bereizi ditut. Alde batetik, 65 urtetik gorakoak, Euskal Autonomia Erkidegoko 2015eko datuen arabera (Lanbide, 2015, 9. or.), erretiroa hartuta daude. Oraindik beharrezkoa izanagatik soziolinguistikari erretiratu ostean lan merkatuan aktiboki parte hartzeari utzi dioten banakoak sakon ikertzea (Heiná & Jespersen, 2022, 4. or.; Pichler et al., 2018), ikusi da adinekoek komunitatearen arauen arabera hizkera gordetzailerik eta lan merkatuak hobesten dituen aldaketara hurbiltzeko premia handirik ez daukan hizkera edukitzen dutela (Camino, 2009, 71. or.; Cheshire, 2005, 1555. or.). Bestalde, nerabezaroa prestakuntza soziolinguistikoko garaitzat hartuta, asumitu da banakoak euren jardun bernakularraren bereizgarri izango direnak finkatzen dabiltzaila gurasoen eta jagoleen mailatik haratago (Denis et al., 2019, 62. or.; Labov, 2001a, 415. or.). Beraz, garrantzitsua da, Eckertek (1998a, 163. or.) dioenez, nerabeak aztertzea etorkizun hurbileko joerarik arrakastatsuenak aurreikusten laguntzen duelako.

Lan merkatuan dauden belaunaldiei dagokienez, hiru belaunaldi identifikatu ditut adin taldeek hizkera molde estandarrekin, estatusarekin eta kapital sozio-ekonomikoarekin daukaten harremanaren arabera. Rodríguez-Ordóñezek (2016, 101. or.) jorratutako bidetik, funtsezkoa iritzi diot euskara erakundeetan eta hedabideetan sartu ostean hazitako belaunaldiak aurrekoetatik bereizteari. Izan ere, Sankoffek eta Labergek (1978, 245.-247. or.) lan merkatuko hizkuntz ideologiaren gainean esandakoe-tan oinarrituta, uste izatekoa da egungo gizartean berebiziko garrantzia daukan lan merkatuak lehenesten duen hizkera horrek presionatuta egotea helduak, batez ere lan merkatuak hobetsitako moldean txikitarik alfabetatuta badaude (ikus Labov, 1972, 52.-57. or.; Riverin-Coutlée & Harrington, 2022, 46.-49. or.). Horregatik eta Bermeon 1970eko hamarkadatik nahitaezko hezkuntza euskaraz egitea posible izan denez, sistema horretan hezitako umeak –2016-2017an 50 urtetik beherakoak, alegia– lehenago hezitakoengandik bereizi ditut. Era berean, komeni da 50 urtetik beherakoen artean ere beste banaketa bat egitea, lagin handiko azterketa bariasionista gehienek (Artzelus, 2021, 178. or.; Brogan, 2018, 118. or.; Hibiya, 1999, 111. or.; Jansen, 2018, 306. or.; Labov, 2001a, 143.-145. or.; Li, 2022, 39. or.) helduak 35-40 urte betetzeaz geroztik beste adin talde baten banatzen dituztelako, besteak beste, ordutik aurrera

5 Gazteen kasuan, beharbada zentzuzkoagoa da tartea 18-39 urtera handitzea, baina 25 urtetatik hasita erabaki dut, hiru ebaluatzaileon artean ez dugulako identifikatu 18-24 urte bitartekorik. Itxura fisikoaz gain, 18-24 urte bitartekorik ez sartzeko arrazoi nagusia zera da: adin tarte horretan ohikoena da oraindik lanean hasita ez egotea eta ikasten ibiltzea (Lanbide, 2015, 9. or.), eta ezin izan dut *tokenik* bildu grabazioen denboran ikasten ibilitako inorengandik. Gogoan eduki bedi bideoetan partaideen lanbidea argitzen dela.

egonkortasun ekonomikoa eta lan merkatuarekiko erantzukizunak aldatu egiten baitira. Beraz, 40-49 urte bitartekoak eta 25-39 urte bitartekoak ere bereizi ditut ikerlan honen laginketan.

2. taula. Partaide kopurua belaunaldiaren, sexuaren eta lagunartearen arabera

Partaideak (N=222)	Nerabeak (13-17)	Gazteak (25-39)	Helduak (40-49)	Nagusiak (50-64)	Adinekoak (65+)
Andre	32	37	24	32	24
Gizon	8	23	15	19	8
Lagunartean	29	23	12	16	12
Bakarrik	11	37	27	35	20
Guztira	40	60	39	51	32

Partaideen sexuari begira, itxurari zein Bermeko Euskara Sailekoek bildutako izenari erreparatu diet sexua zehazteko: andreak eta gizonak. Halaber, bideoetan hiztunak lagunartean ala bakarrik agertzen diren ere kodifikatu dut. 2. taulak belaunaldi bakoitzeko zenbat partaide batu ditudan jasotzen du, sexuaren eta lagunartean egotearen arabera. Faktore sozial horiez gain, Bermeoko Euskara Sailekoek partaideen lanbidea biltzeak hiztunak maila sozio-ekonomikoaren arabera estratifikatzea ahalbidetzen du. Horrela, bada, partaideen ogibidea lortzeko ea unibertsitate ikasketarik behar den konprobatu eta kategoria bitan banatu ditut partaide nagusiak, helduak eta gazteak (aurrerantzean, lan merkatuko belaunaldiak): lanbide heziketadunak (adibidez, gimnasio monitoreak, ile apaintzaileak, etxeko andre-gizonak eta tabernariak⁶) eta unibertsitate ikasketadunak (adibidez, erizainak, ingeniariak eta itzultzaileak). Bereizketa horrek beste hainbat ikerketatan (Baranowski, 2017, 303. or., 2022, 244. or.; Dickson & Hall-Lew, 2017, 239.-240. or.; Labov, 2001a, 60.-63. or.) erabilitako irizpideak islatzen ditu langile klase eta erdi-mailako klase zabalak identifikatzeko eta, nahiz eta bereizketa lausoa izan eta ogibidea ikasketekin guztiz bateragarria ez izan, euskarara dakar orain arte sakon ikertu bako maila sozio-ekonomikoa. Ulergarritasunaren mesedetan, *ikasketa* deituko diot aldagaiari, 3. taulak irudikatzen duen moduan.

3. taula. Partaide kopurua belaunaldiaren eta ikasketen arabera lan merkatuko belaunaldietan

Partaideak (N=150)	Gazteak (25-39)	Helduak (40-49)	Nagusiak (50-64)
Lanbide-heziketa	30	23	42
Unibertsitatea	30	16	9

6 Egia da aipatutako ogibideak edukitzeko ez dela derrigorrean lanbide heziketako gradurik behar, baina sailkapen bitarra erraztearren eta unibertsitate ikasketadunek okupatzen dituzten lanbiderik ohikoenek inplikatzeko duten maila sozio-ekonomikotik desberdintzearren hartutako erabakia izan da hori. Era berean, aitortu beharra dago litekeena dela lanbide heziketaduntzat hartu ditudan artean unibertsitate ikasketak dauzkanik egotea; ondorioz, irakurleari gomendatuko nioke azterlan honetako emaitzei muga hori aintzat hartuta begiratzeko, hiztunak egunerokoan daukaten lanbidean oinarritutako estratifikazioak Bermeoko (lako) hobeto ulertzen lagunduko duelakoan.

Ogibidearen berri edukitzeak beste estratifikazio mota bat egiteko besteko informazioa ere ematen du, hain zuzen ere, aurretik Garcia-Palominok (2022c) egin duen lanean oinarritutako lanbide taldeenaren tankerakoa. Horren arabera, arrantza sektorean ibilitakoak nabarmen desberdintzen dira gainerako sektoreetan ibilitakoengandik. Lan honen kasuan ere adineko bermeotarrekin baino ez dut bereizketa hori aplikatuko, belaunaldi gazteagoetan arrantza sektorean lanean dabiltzan hiru gizon baino topatu ez ditudalako eta, esan bezala, 1980ko hamarkadatik aurrera arrantza sektoreak garrantzia galdu duelako Bermeon. Horiek horrela, 4. taulak erakusten duenez, lanbide talde bi identifikatu ditut portuarekiko loturaren arabera: itsasokoak (arrantzale, patroi, saregin eta neskatila ohiak) eta beste.

4. taula. Partaide kopurua portuarekiko loturaren eta sexuaren arabera adinekoengan

Partaideak (N=32)	Itsasokoak	Beste
Andre	4	20
Gizon	4	4
Guztira	8	24

Guztira, lagineko 222 partaideengandik 423 *token* bildu ditut. Kategoria sozial baikoitzeko zenbat *token* diren hainbat taulatan jasoko dut: 5. taulan belaunaldi guztien datuak sexuaren eta lagunartean egotearen arabera, 6. taulan lan merkatuko belaunaldien datuak ikasketen arabera eta 7. taulan adinekoen datuak portuarekin duten loturaren eta sexuaren arabera. *Token* horiek aldakia gehitzen zaion adizkiaren denboraren arabera kodetu ditut, kategoria bitan: orainaldia (414 *token*) eta lehenaldia (9 *token*).

5. taula. *Token* kopurua belaunaldiaren, sexuaren eta lagunartearen arabera

<i>Tokenak</i> (N=423)	Nerabeak (13-17)	Gazteak (25-39)	Helduak (40-49)	Nagusiak (50-64)	Adinekoak (65+)
Andre	51	82	39	59	41
Gizon	19	61	28	28	15
Lagunartean	50	47	22	25	15
Bakarrik	20	96	52	62	41
Guztira	70	143	67	87	56

6. taula. *Token* kopurua belaunaldiaren eta ikasketen arabera lan merkatuko belaunaldietan

<i>Tokenak</i> (N=297)	Gazteak (25-39)	Helduak (40-49)	Nagusiak (50-64)
Lanbide heziketa	70	37	69
Unibertsitatea	73	30	18

7. taula. *Token* kopurua portuarekin duten loturaren eta sexuaren arabera adinekoengan

<i>Tokenak</i> (N=56)	Itsasokoak	Beste
Andre	7	34
Gizon	7	8
Guztira	14	42

3.3. Ikerketa galderak eta hipotesiak

Azterlan honetan hiru ikerketa galderari erantzuten ahaleginduko naiz. Lehenengo eta behin, zein faktore soziolinguistikok azaltzen dute ondoen (*lako*) aldagaiaren aldakortasuna? Faktore linguistikoei dagokienez, Garcia-Palominoren (2022c) ikerketan oinarrituta, pentsa liteke aditz laguntzaileen amaieran *-lako* gehitzeak lehenaldiaren marketako bat (*-n*), desagertzea dakarrenez, (*n*) gehiago agertzea ekar lezakeela. Faktore sozialei dagokienez, 1916-1939 bitartean jaiotako bermeotarrengan igar litekeen ustezko aldaketa horrek belaunaldi gazteagoetan jarraitzea espero dut. Horren harira, andrazkoek (*n*) sarriago esango dutela aurreikusten dut, emakumeek, oro har, aldaki berriak arinago eurengean dituztelako (Jansen, 2018, 314.-316. or.; Labov, 2001a, 290.-293. or.) eta Bermeon itxurazko denborako hainbat aldaketaren buruan daudela ikusi delako –ikus Garcia-Palominok (2022a, 68. or.) Gaminderen eta besteren (2012) monografiko dialektalaren inguruan egindako berrikusketa–. Hizkera estandarreko moldea txikitarik jaso duten belaunaldietan, ostera, andrazkoek (0)-ra joko dutelakoan nago: «Women deviate less than men from linguistic norms when the deviations are overtly proscribed, but more than men when the deviations are not proscribed⁷» (Labov, 2001a, 367. or.).

Ildo horretatik, uste dut lagunartean dauden hiztunek (*n*) bakarrik daudenek baino gehiagotan esango dutela inguruan Bermeo aldean baino esaten ez den aldaki lokala herriko nortasunarekin lotzearren. Komunitateko beste kideen aurrean egotearen efektu horrek nabarmen ahulduko luke (*n*)-ren erabilera atzean geratzeko gizonen joera. Gainera, zenbat eta gazteago, orduan eta eragin handiagoa ikusten diot lagunartean egoteari, adinekoen artean portuarekiko loturak solidaritatea adierazteko funtzioa betetzen jarraituko duela aurreikusten dut eta (Garcia-Palomino, 2022c). Izan ere, adinekoek bizi izan duten Bermeoko ekonomiak arrantza sektorea eduki du ardatz, baina apurka-apurka zerbitzu sektorerara begira paratu da (Barrena, 2003, 225. or.). Ikaskei begira, lanbide heziketadunengandik unibertsitate ikasketadunengandik baino (*n*) gehiago entzutea espero dut (Dickson & Hall-Lew, 2017, 249.-252. or.; Labov, 1972, 112.-113. or., 2001a, 190. or.): pentsatzekoa da, kode estandarrekin lotutako hizkera zainduarekin harreman estuagoa daukatenez eta euskara estandarrek (*n*) onartzen ez duenez, unibertsitate ikasketadunek lanbide heziketadunek baino behar handiagoa

7 Gogoraz dezadan balitekeela euskara batua zabaldu aurretik ere (*n*)-ren kontrako preskripziorik egotea. Azterlan honen mugetatik at dagoen ikerketa ildo da hori, baina pentsatzekoa da euskara batua txikitatik jaso duten belaunaldietan (*n*)-ren kontrako preskripzioak indartsuago ibil litezkeela.

sentitzea (0) esateko. Horregatik eta arestian sexuaz esandakoagatik, espero dut, andreen kasuan, unibertitate ikasketaduna izateak (n)-tik urruntzeko eraginik handiena edukitzea, baita lagunartean ez daudenen kasuan ere.

Bigarren, zein ondorio daukate baldintzapen horiek edo baldintzapenik ez topatzeak aldagaiak Bermeon daukan egoera eta eduki litzakeen esanahi sozialak zehazteko? Eta, azkenik, eraginik eduki dute 1916-1939 bitartean jaiotako bermeotarrengan identifikatu diren joera sozialek belaunaldi gazteagoetan?

4. AZTERKETA ETA EMAITZAK

4.1. Azterketa estatistikoa

Datu base osoa hiru datu basetan banatu dut, belaunaldi jakin batzuei baino aplikatzen ez zaizkien zenbait faktore beren-beregi aztertzeko: lehen datu baseak datu guztiak hartzen ditu; bigarrenak lan merkatuko belaunaldiei dagozkienak; eta hirugarrenak adinekoen belaunaldiari dagozkionak bakarrik. Laburtzearen, *datu base osoa, lan merkatuko datu basea* eta *adinekoen datu basea* deituko diet aurrerantzean. Datuok estatistikoki aztertzeko, (lako) berez aldagai bitarra den aldetik, efektu mistoen erregresio eredu lineal orokortu bana egin dut datu base bakoitzeko Rn (R Core Team, 2021) *lme4* paketeko *glmer* funtzioaren bitartez (Bates et al., 2015)⁸. Hala ere, konfiantzazko tartea lortu nahi izan ditudanean, eredu guztiak konbergentzi arazoak eman dituztela konturatu naiz, eta mendeko aldagaia jarrai bihurtu dut *treatment-coding* deritzon kodetzearen bitartez: (0) aldakiari «0» balioa eman diot, eta (n)-ri «1» balioa (Winter, 2020, 122. or.)⁹. Horrenbestez, asumitu behar da, ereduak Otik beherako zein 1etik gorako estimazioak eta konfiantzazko tartea emango balitu, (n)-ren erabileraren aurreikuspenak erregresio logistikoa markatuko litzuzkeen mugetatik –Otik eta 1etik, hurrenez hurren– hurbil lebilzkeela. *lme4* paketeko *lmer* funtzioaz (Bates et al., 2015) baliatu naiz efektu mistoen erregresio eredu lineal bana egiteko.

Era berean, eredu berriek konbergitzeko, ezin izan ditut hainbeste aldagai independentez eta interakzioz bete, eta 3.3. ataleko hipotesiak egokitu egin behar izan ditut irizpide teorikoetan eta enpirikoetan oinarrituta. Bestela esanda, Garcia-Palominoren (2022c) aurreko ikerketak emandakoei erreparatu ostean, aditz denbora eragin ahuleko aldagaitzat identifikatu eta azterketa honetatik kanpo utzi dut. Halaber, lagunartean egotearen interakzioentzat motibazio teorikorik topatu ez dudanez eta beste interakzio batzuk aztertzeko arrazoi sendoagoak eduki ditudanez (ikus 3.3. atala), erabaki dut ereduetan propio ez aztertzea lagunartean egoteak zelan eragin liezaiekeen sexuari

8 Hasierako ereduaren formulak hauek izan dira: LAKO ~ Belaunaldia * Sexua + Belaunaldia * Lagunartean + Lagunartean * Sexua + Denbora + (1 | hiztuna) // LAKO ~ Belaunaldia + Ikasketak * Sexua + Lagunartean * Ikasketak + Denbora + (1 | hiztuna) // LAKO ~ Portua + Sexua + Lagunartean + (1 | hiztuna).

9 Eskerrak eman nahi dizkiot ale honen editore den Iñigo Urrestarazu Portari arazoak ohartaraztearen eta irtenbideak topatzen laguntzearen.

eta ikasketei. Beraz, 8. taulan azaltzen den moduan, datu base osoko eredu¹⁰ hauek aztertu ditut: $\text{lako_dummy} \sim \text{Belaunaldia} * \text{Sexua} + \text{Belaunaldia} * \text{Lagunartean} + (1 \mid \text{hiztuna})$. Lan merkatuko datu baseko eredurako hauek aztertu ditut (emaitzak 9. taulan): $\text{lako_dummy} \sim \text{Ikasketak} * \text{Sexua} + \text{Lagunartean} + (1 \mid \text{hiztuna})$. Adinekoen belaunaldiko ereduari erreparatu, hauek aztertu ditut (10. taula): $\text{lako_dummy} \sim \text{Portua} + \text{Sexua} + \text{Lagunartean} + (1 \mid \text{hiztuna})$. Ausazko efektuen gaineko informazioaz gain, eredu emaitzak azaltzen dituzten taula guztiak efektu finko bakoitzeko zenbatetsia, konfiantzazko tartek (laburduraz, KT) eta p balioa dakartzate. Komeni da gogora ekartzea, Winterrek (2020, 171. or.) dioenez, p balioek ez dutela adierazten proben hipotesiek zenbateko probabilitatea daukaten egia izateko, ezpada zenbateko probabilitatea dagoen lagineko datuen arteko diferentzia edo handiagoa topatzeko hipotesi nulua asumituta, hau da, datuak populazio berekoak direla asumituta.

8. taula. Imer (lako) aurreikusteko datu base osoan ($\alpha = 0,005$)

Efektu finkoak	Zenbatetsia	Konfiantzazko tartek	p balioa
(Intercept)	0,68	0,41 – 0,95	<0,001
Belaunaldia [Nagusiak]	0,22	-0,15 – 0,58	0,245
Belaunaldia [Helduak]	0,02	-0,37 – 0,41	0,926
Belaunaldia [Gazteak]	0,15	-0,20 – 0,50	0,397
Belaunaldia [Nerabeak]	0,04	-0,28 – 0,37	0,790
Sexua [Gizon]	-0,03	-0,41 – 0,34	0,869
Lagunartean [Bakarrik]	-0,04	-0,38 – 0,30	0,810
Belaunaldia [Nagusiak] * Sexua [Gizon]	-0,06	-0,52 – 0,40	0,797
Belaunaldia [Helduak] * Sexua [Gizon]	0,03	-0,45 – 0,51	0,891
Belaunaldia [Gazteak] * Sexua [Gizon]	0,04	-0,40 – 0,49	0,849
Belaunaldia [Nerabeak] * Sexua [Gizon]	0,04	-0,48 – 0,56	0,874
Belaunaldia [Nagusiak] * Lagunartean [Bakarrik]	-0,21	-0,64 – 0,23	0,356
Belaunaldia [Helduak] * Lagunartean [Bakarrik]	-0,04	-0,50 – 0,43	0,877
Belaunaldia [Gazteak] * Lagunartean [Bakarrik]	-0,22	-0,63 – 0,20	0,309
Belaunaldia [Nerabeak] * Lagunartean [Bakarrik]	-0,23	-0,70 – 0,24	0,331
Ausazko efektuak			
σ^2	0,04		
τ_{00} hiztuna	0,19		
ICC	0,83		
N_{hiztuna}	222		
Obserbazioak	423		
Marginal R^2 / Conditional R^2	0,048 / 0,841		

10 Ereduetako aldagai independente guztiak kategorikoki aztertu ditut. Gogoan eduki partaideen adina belaunalditan sailkatu behar izan dudala estimazioetan oinarrituta eta, ondorioz, aldagaia ezin dela jarraia izan. Horretaz gain, eredu guztietan sartu dut hiztuna ausazko efektu modura.

Gurutzatutako kategorien arteko desberdintasunak probableak diren jakiteko, posible izan zaidanean, *post-hoc* faktore kontrasteak *emmeans* funtzioarekin (Lenth, 2020) kalkulatu ditut emaitzak Tukey metodoaz zuzenduta, pareen arteko askotariko konparazioak egitearren. Eredu guztietarako, gainera, Bonferroni zuzenketa metodoa aplikatu dut datu basearen azpimultzoak egitean askotariko konparazioek hipotesi nulua ezeztatzeko dakartzaten arazoei aurre egiteko. Hori lortzeko, α -adierazgarritasun maila zehazten duen atalasea (Winter, 2020, 167.-168. or.)- egindako test kopurura egokitu beharra dago, prediktoreak adierazgarri suertatzen diren ziurtatzeko: zenbat test, horrenbeste bider zatitu behar da konbentzioz adostutako $\alpha = 0,05$ atalasea (adibide baterako, ikus Regan, 2017, 292. or.). Datuak grafikoki irudikatzeko, *ggplot2* (Wickham, 2016) erabili dut.

9. taula. Imer (lako) aurreikusteko lan merkatuko datu basean ($\alpha = 0,0125$)

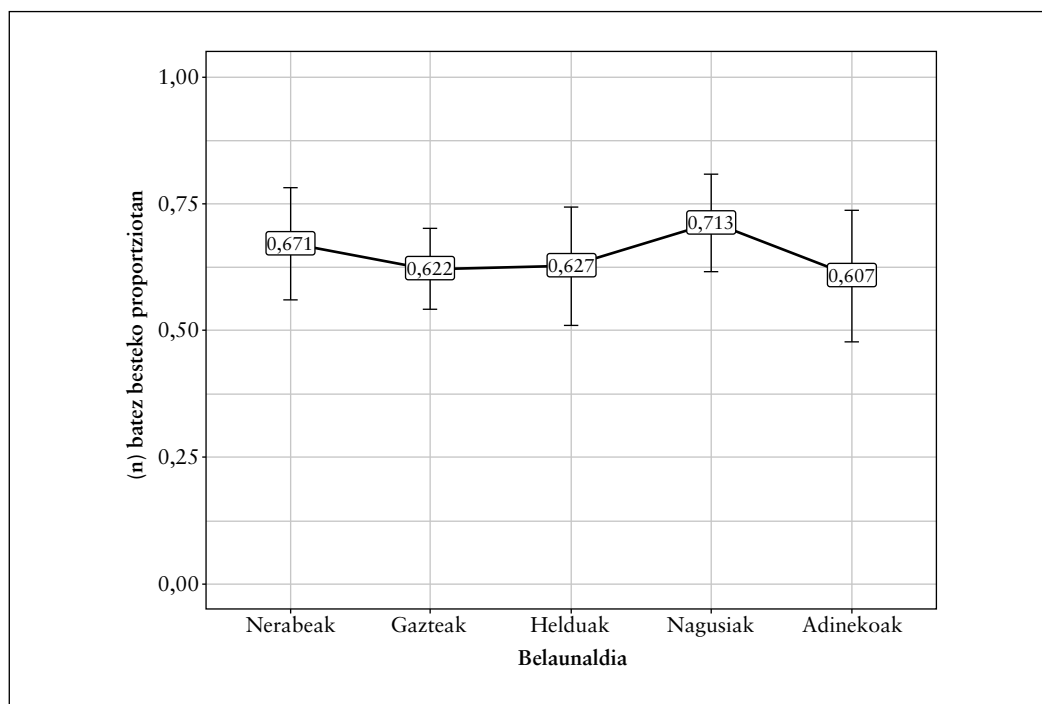
Efektu finkoak	Zenbatetsia	Konfiantzazko tarteak	<i>p</i> balioa
(Intercept)	0,69	0,52 – 0,86	<0,001
Sexua [Gizon]	0,09	-0,17 – 0,34	0,501
Ikasketak [Lanbide-heziketa]	0,23	0,05 – 0,41	0,012
Lagunartean [Bakarrik]	-0,22	-0,37 – -0,07	0,004
Sexua [Gizon] * Ikasketak [Lanbide-heziketa]	-0,20	-0,51 – 0,11	0,214
Ausazko efektuak			
σ^2	0,05		
τ_{00} hiztuna	0,16		
ICC	0,77		
N_{hiztuna}	150		
Obserbazioak	297		
Marginal R^2 / Conditional R^2	0,082 / 0,793		

10. taula. Imer (lako) aurreikusteko adinekoen datu basean ($\alpha = 0,01667$)

Efektu finkoak	Zenbatetsia	Konfiantzazko tarteak	<i>p</i> balioa
(Intercept)	0,57	0,29 – 0,84	<0,001
Portua [Itsasokoak]	0,54	0,16 – 0,93	0,006
Sexua [Gizon]	-0,21	-0,60 – 0,17	0,272
Lagunartean [Bakarrik]	-0,01	-0,34 – 0,32	0,957
Ausazko efektuak			
σ^2	0,03		
τ_{00} hiztuna	0,18		
ICC	0,86		
N_{hiztuna}	32		
Obserbazioak	56		
Marginal R^2 / Conditional R^2	0,205 / 0,891		

4.2. Datu base osoaren emaitzak

2. irudiak (n)-ren erabileraren batez besteko proportzio errealak erakusten ditu belaualdiz belaualdi eta, nahiz eta nagusien eta nerabeen belaualdian gorabehera txikiak ikusten diren, badirudi, oro har eta aurreikusitakoaren kontra, komunitatea nahiko egonkor dagoela. Neurri handi baten, 8. taulako ereduaren zenbatespenek ere horren alde egiten dute. Izan ere, erreferentziazko mailarentzat, hau da, lagunartean dauden adineko andreentzat, (n) esateko probabilitatea 0,68koa ($[0,41 - 0,95]$, $p = 0,001$) dela zenbatesten du, eta talde bereko nagusiei zein gazteei baino ez die zenbatesten goera nabarmenik, 0,90eko probabilitatea $[0,53 - 1,26]$ ¹¹ eta 0,83koa $[0,48 - 1,18]$, hurrenez hurren. Dena dela, alde horiek probableak dira belaualdien artean desberdintasunik ez badago (nagusientzat $p = 0,245$; gazteentzat $p = 0,397$). Lagunartean dauden gizonen, ostera, bilakaera uniforme igartzen zaie (n)-ri dagokionez: zenbatespenen arabera, adinekoek 0,65eko probabilitatea ($[0,27 - 1,02]$, $p = 0,869$) daukate (n) esateko; nagusiek 0,81ekoa ($[0,13 - 1,05]$, $p = 0,797$); helduek 0,70koa ($[0,35 - 1,27]$, $p = 0,891$); gazteek 0,84koa ($[0,40 - 1,29]$, $p = 0,849$); eta nerabeek 0,73koa ($[0,21 - 1,25]$, $p = 0,874$). p balioek erakusten duten moduan, datuak maiz espero izatekoak dira, belaualdiak eragin handirik ez badauka. Emaitza horiei gehitzen zaie paren arteko konparazioek iradokitzen duten egonkortasuna, oro har belaualdien arteko aldeak efektu txikikoak

2. irudia. (n) belaualdiaren arabera.

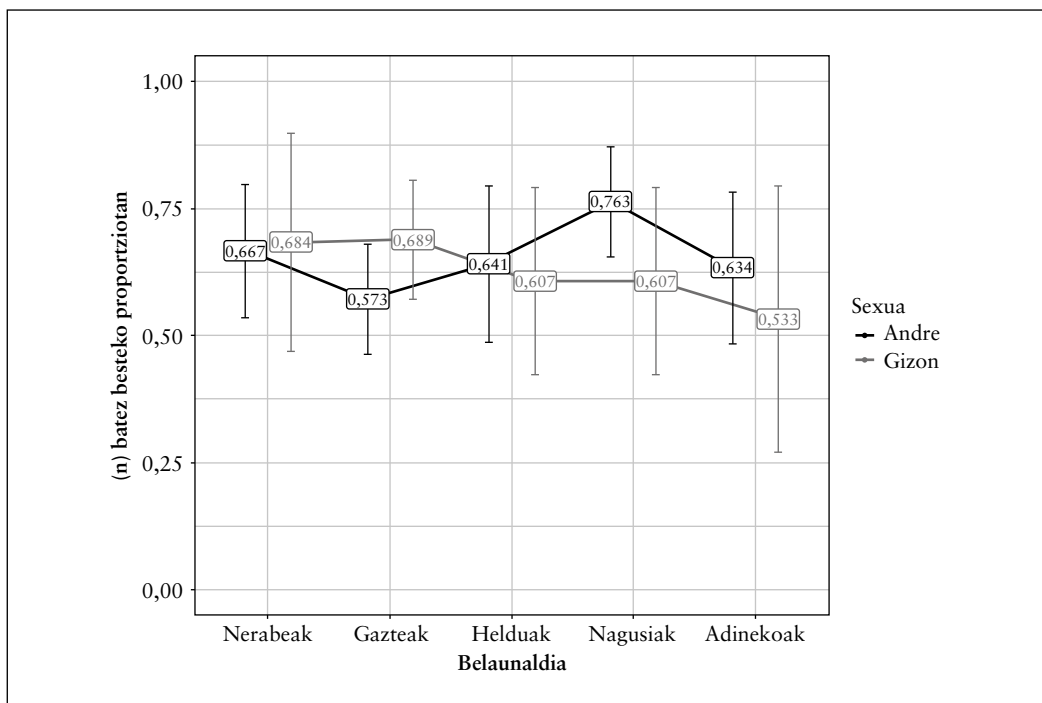
11 Ereduak ez direnez gai estimazioak $[0 - 1]$ baloreen barruan egiteko datuen egiturarengatik, baliteke baloreen gainetik eta azpitik dauden zenbatespenak eta konfiantzazko tartearak txikiagoak eta handiagoak izatea, hurrenez hurren.

eta eragin nabarmenik ez edukitzearekin bateragarriak dira eta (11. taula). Edozelan ere, aipatzekoa da andreek eta gizonak desberdin jokatzin dutela adinean behera egin ahala. 3. irudiko proportzio errealetan oinarrituta, zenbat eta gazteago, orduan eta (n)-ren erabilera handiagoa dago gizonen kasuan, gorantz gutxika-gutxika joan arren. Aitzitik, andreen kasuan, aipatutako gorakada biziagoa ikusten da adinekoen eta nagusien artean, baina gazteen belaunaldira arte irauten duen beherakada dator gero. Eztabaidako 5.2. eta 5.3. ataletan helduko diet sexuz desberdintutako jokaerek eduki litzaketan inplikazioei.

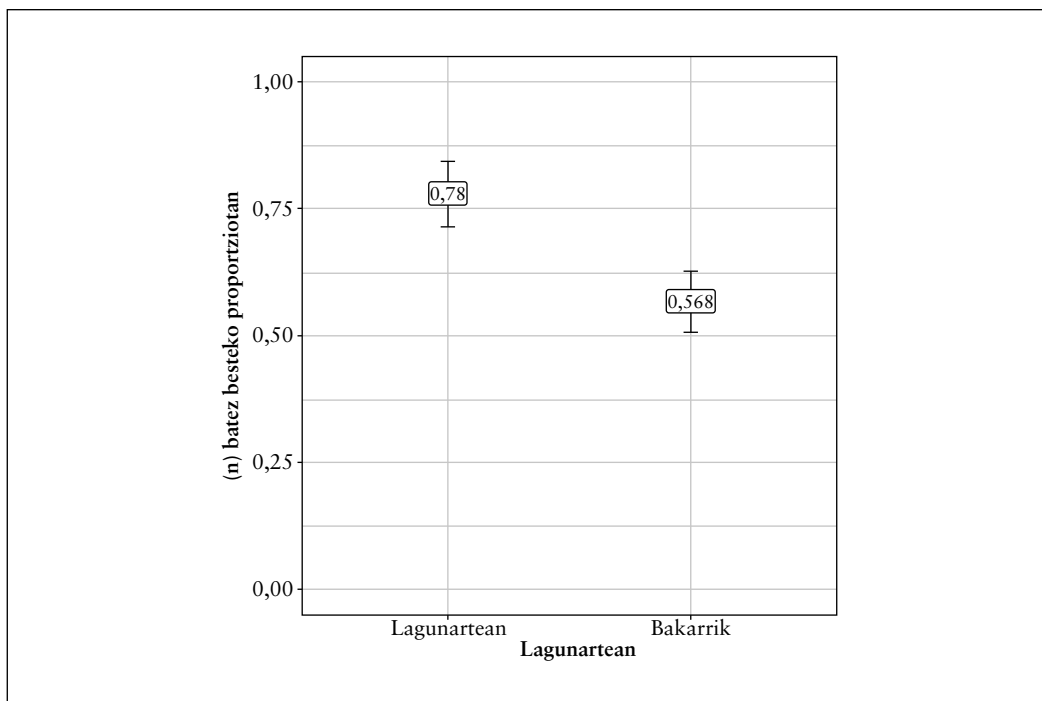
11. taula. Pairen arteko konparazioak belaunaldiari dagokionez

Gurutzaketa	Zenbatetsia	KTaren beheko muga	KTaren goiko muga	Errore estandarra	df	t ratioa	p balioa
Adinekoak - Nagusiak	-0,0845	-0,424	0,255	0,123	215	-0,685	0,9596
Adinekoak - Helduak	-0,0172	-0,372	0,338	0,129	209	-0,133	0,9999
Adinekoak - Gazteak	-0,0656	-0,387	0,256	0,117	208	-0,561	0,9804
Adinekoak - Nerabeak	0,0504	-0,328	0,429	0,138	205	0,367	0,9961
Nagusiak - Helduak	0,0673	-0,236	0,371	0,110	210	0,611	0,9733
Nagusiak - Gazteak	0,0189	-0,245	0,283	0,096	210	0,196	0,9997
Nagusiak - Nerabeak	0,1349	-0,196	0,466	0,120	205	1,122	0,7950
Helduak - Gazteak	-0,0485	-0,332	0,235	0,103	202	-0,471	0,9899
Helduak - Nerabeak	0,0676	-0,279	0,414	0,126	201	0,537	0,9834
Gazteak - Nerabeak	0,1161	-0,197	0,429	0,114	198	1,021	0,8455
Emaizten batez bestekoa hauen arabera zenbatetsi da: Sexua, Lagunartean						Degrees-of-freedom method: kenward-roger	

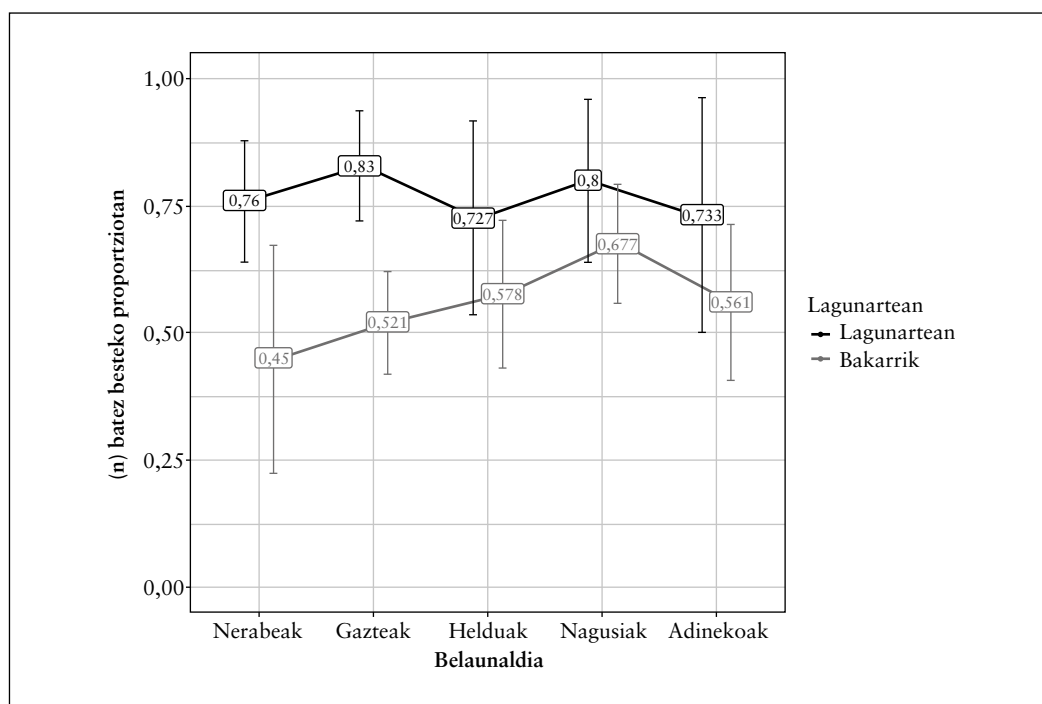
Lagunartean egotearen efektuari dagokionez, ereduak adineko andreetzat zenbatetsi du bakarrik daudenek 0,64ko probabilitatea [0,30 – 0,98] daukatela (n) esateko, eta alde hori bateragarria dela ($p = 0,810$) adineko andreetzat lagunartean egoteak efekturik ez edukitzearekin. Hala eta guztiz ere, pareen arteko konparazioek erakutsi dute lagunartean egoteak oro har badaukala efektu nabarmena eta gutxitan espero ez izateko modukoa benetan desberdintasunik ez badago (Zenbatetsia = 0,179 [0,00441 – 0,315]; Errore estandarra = 0,0686; df = 209; t ratioa = 2,613; p balioa = 0,0096). Hain zuzen, zenbatespenen arabera, lagunartean daudenek (n) esateko probabilitate altuagoa daukate bakarrik daudenek baino (ikus 4. irudia proportzio errealetarako). Badirudi, gainera, 5. irudian ere azaltzen denez, lagunartean egotearen efektua handiagoa dela belaunaldi gazteagoetan, hau da, adinekoen artean oso efektu txikia izatetik alde nabarmenagoa izatera igaro dela, zenbatespenei erreparatu ostean, aldeak belaunaldiak eraginik ez edukitzearekin bateragarriak direla ikusiagatik. Bakarrik dauden emakumei erreparatuz, ereduak 0,65eko probabilitatea ([0,22 – 1,09], p balioa = 0,356) zenbatespen die nagusiei (n) esateko, 0,62koa ([0,16 – 1,09], p balioa = 0,877) helduei, 0,57koa ([0,16 – 0,99], p balioa = 0,309) gazteei eta 0,45ekoa ([-0,02 – 0,92], p balioa = 0,331) nerabeei.

3. irudia. (n) belaunaldiaren eta sexuaren arabera.

4. irudia. (n) lagunartean egotearen arabera.

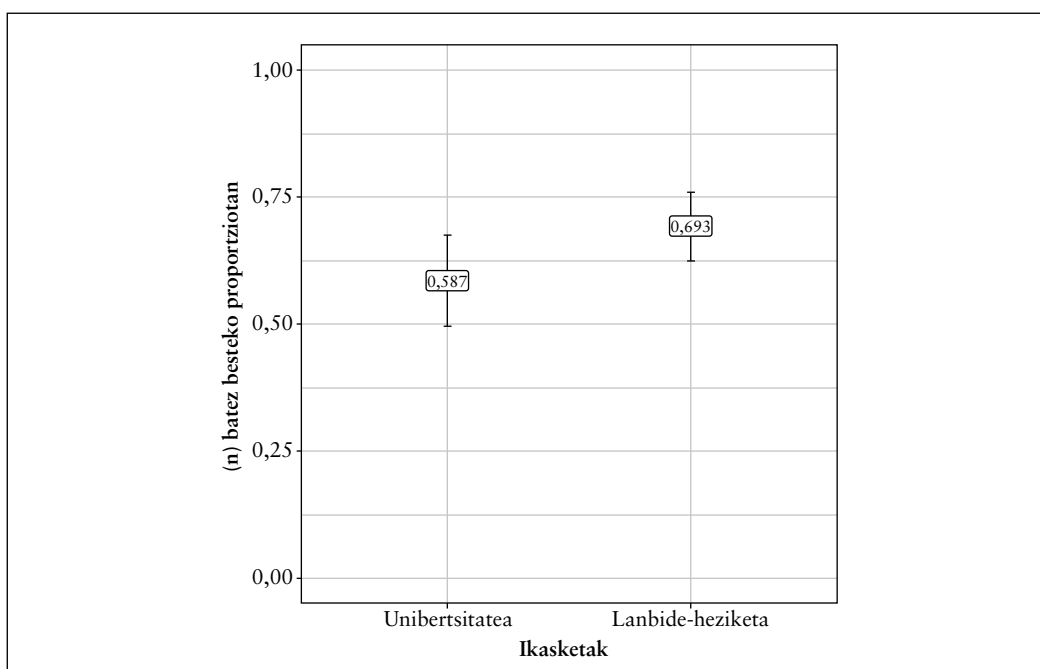

5. irudia. (n) belaunaldiaren eta lagunartean egotearen arabera.

4.3. Lan merkatuko datu basearen emaitzak

9. taulako zenbatespenek adierazten dute badagoela nabarmentzeko moduko efekturik ikasketentzat: ereduak zenbatesten du erreferentziazko mailak –lagunartean dauden unibertsitate ikasketadun andreek– 0,69ko probabilitatea [0,17 – 1,55] daukatela (n) esateko, eta lagunartean dauden lanbide heziketadun andreek, ostera, 0,92ko probabilitatea [0,74 – 1,10], alegia, 0,23ko igoera (n) esateko probabilitatean. p balio baxuak (p balioa = 0,012) agerian uzten du lagunartean dauden andreen talde bien arteko aldea ez dela oso probalea, baldin eta desberdintasunik ez badago. Halaber, ikasketak bakarrik barne hartzen dituen pareen arteko konparazioak erakusten du, oro har eta 6. irudiko proportzio errealetan ere irudikatzen den moduan, unibertsitate ikasketadunek (n) esateko probabilitate baxuagoa daukatela lanbide ikasketadunek baino, bien arteko aldea bateragarria izanagatik ikasketen benetako efekturik ez egotearekin (Zenbatetsia = -0,135 [-0,291 – 0,0206]; Errore estandarra = 0,0789; df = 141; t ratioa = -1,716; p balioa = 0,0883). 12. taulako pareen arteko konparazioek ere emaitza horiek indartzen dituzte ikasketei eta sexuari dagokienez: -0,2336ko alde nabarmena [-0,473 – 0,00568] zenbatesten da unibertsitateko eta lanbide heziketako emakumeen artean (n) esateko probabilitatean, 7. irudiak proportzio errealetan erakusten duenez. Hala ere, dagoen aldea espero izatekoa da, emakumeengan ikasketen efektu nabarmenik ez badago (p balioa = 0,0584). Unibertsitateko eta lanbide heziketako gizonen artean, berriz, -0,0371ko [-0,370 – 0,29590] probabilitateko aldea baino ez da ikusten, ikasketak eraginik ez

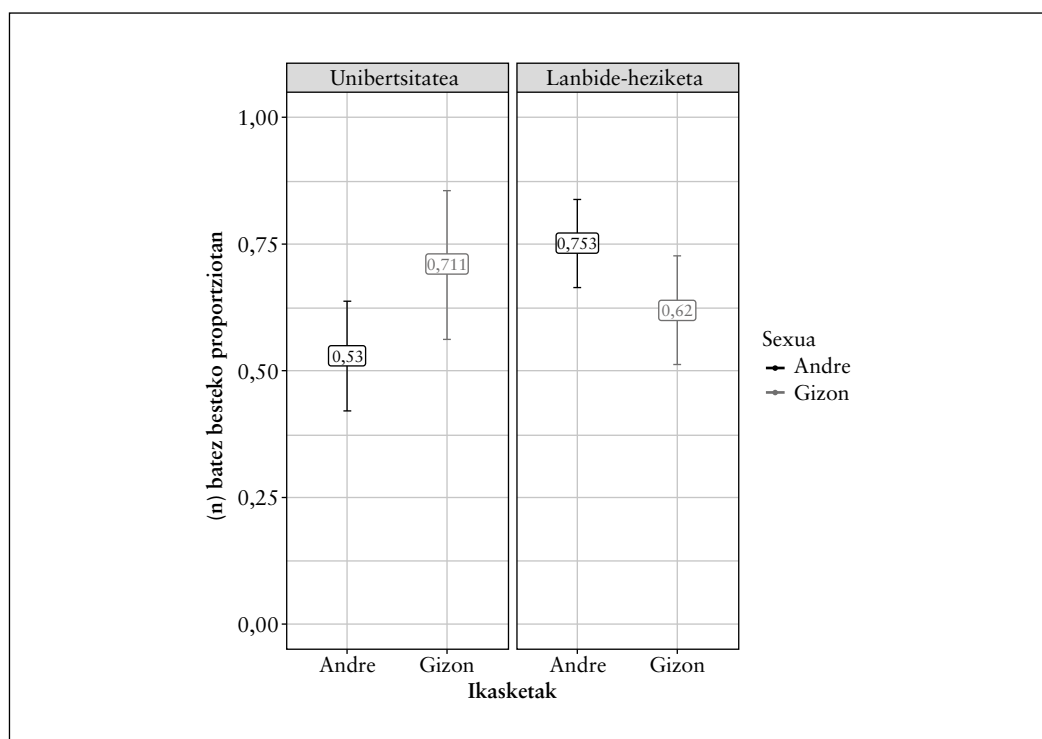
daukala asumituta, estatistikoki ausazko aldakortasunetik berezi ezin litekeen probabilitatearekin (p balioa = 0,9915). Ikasketen eta sexuaren arteko interakzioari begira, ereduak 0,81eko probabilitatea [0,50 – 1,12] zenbatesten die lagunartean dauden lanbide heziketako gizonen (n) esateko, baina aldea probablea da benetan lagunartean dauden lanbide heziketako gizonen eta lagunartean dauden unibertsitateko andreen artean desberdintasunik ez badago (p balioa = 0,214). Horrek aditzera ematen du ikasketek nagusiki andreei eragiten dietela eta gizonengan efektua ahulagoa dela.

6. irudia. (n) ikasketen arabera lan merkatuko belaunaldietan.

12. taula. Pairen arteko konparazioak sexuari eta ikasketei dagokienez

Gurutzaketa	Zenbatetsia	KTaren beheko muga	KTaren goiko muga	Errore estandarra	df	t ratioa	p balioa
Unib Andre - Lanbide Andre	-0,2336	-0,473	0,00568	0,0921	144	-2,538	0,0584
Unib Andre - Unib Gizon	-0,0869	-0,422	0,24827	0,1289	140	-0,674	0,9067
Unib Andre - Lanbide Gizon	-0,1240	-0,378	0,12997	0,0977	143	-1,269	0,5840
Lanbide Andre - Unib Gizon	0,1467	-0,175	0,46871	0,1238	140	1,185	0,6375
Lanbide Andre - Lanbide Gizon	0,1097	-0,126	0,34579	0,0909	145	1,207	0,6235
Unib Gizon - Lanbide Gizon	-0,0371	-0,370	0,29590	0,1281	140	-0,289	0,9915
Emaitzen batez bestekoa honen arabera zenbatetsi da: Lagunartean						Degrees-of-freedom method: kenward-roger	

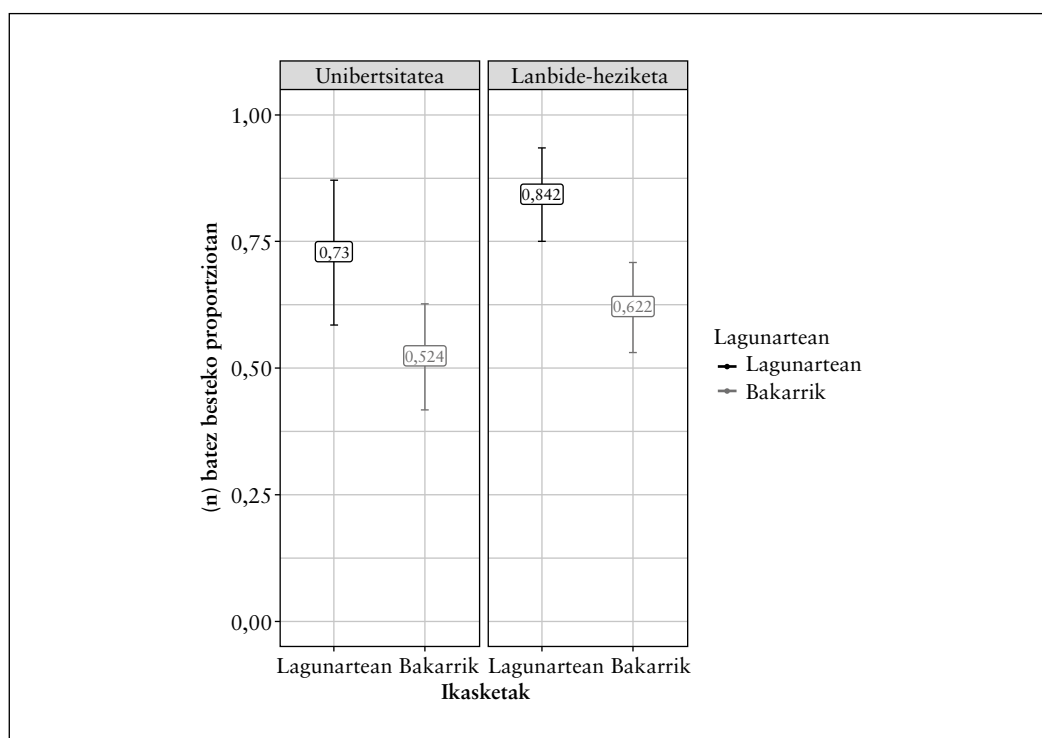

7. irudia. (n) ikasketen eta sexuaren arabera lan merkatuko belaunaldietan.

Datu base osoko emaitzekin bat, lagunarteko efektu nabarmena ere ematen dute ikustera 9. taulako emaitzek: bakarrik egoteak, zenbatespenen arabera, (n) esateko 0,47ko probabilitatea [0,32 – 0,62] ematen die unibertsitateko andreei, lagunartean daudenei baino 0,22 gutxiago. Bien arteko aldeak ez dira guztiz bateragarriak lagunartean egoteak eraginik ez edukitzearekin (p balioa = 0,004). Era berean, 13. taulan ageri denez, alde handiak –eta desberdintasunik ez balego gutxitan espero izatekoak– daude, batetik, ikasketa maila berbera daukatenen artean eta, bestalde, lagunartean dauden lanbide heziketadunen eta bakarrik dauden unibertsitate ikasketadunen artean. Hain zuzen, lagunartean dauden unibertsitate ikasketadunek (n) esateko probabilitate altuagoa daukate bakarrik dauden unibertsitate ikasketadunek baino (Zenbatetsia = 0,217 [0,0203 – 0,4136]; p balioa = 0,0243); lagunartean dauden lanbide heziketadunek (n) esateko probabilitate altuagoa daukate bakarrik dauden lanbide heziketadunek baino (Zenbatetsia = 0,217 [0,0203 – 0,4136]; p balioa = 0,0243); eta lagunartean dauden lanbide heziketadunek (n) esateko probabilitate altuagoa daukate bakarrik dauden unibertsitate ikasketadunek baino (Zenbatetsia = 0,3523 [0,0644 – 0,6433]; p balioa = 0,0097). Alde horiek 8. irudiko proportzio errealetan ere azaltzen dira.

13. taula. Pairen arteko konparazioak ikasketei eta lagunartean egoteari dagokienez

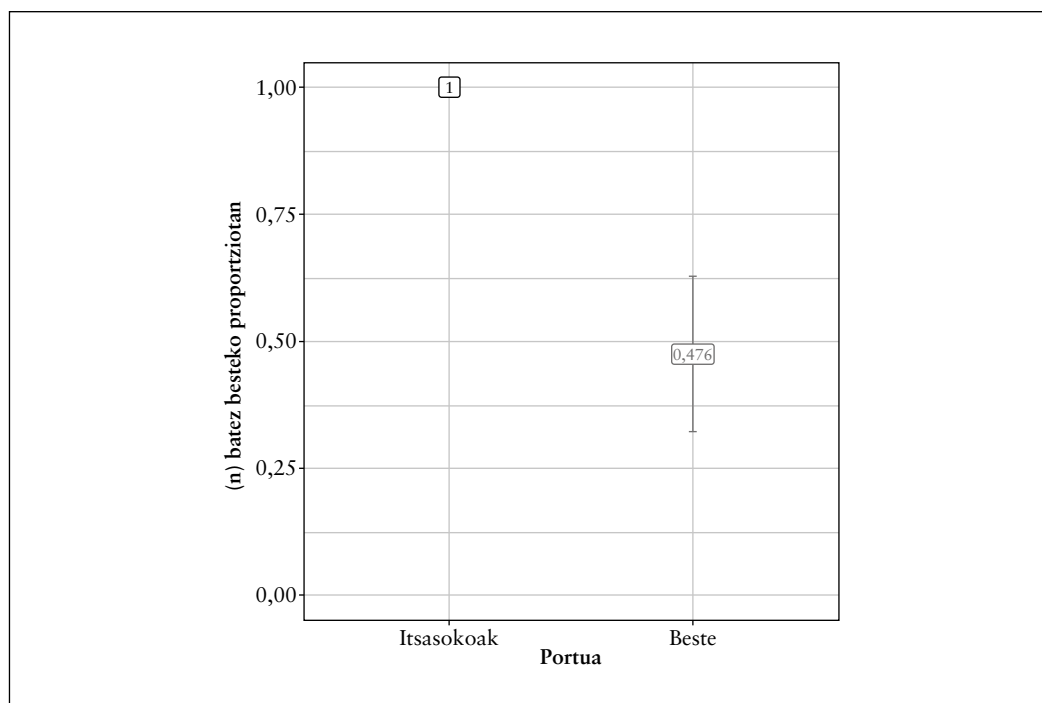
Gurutzaketa	Zenbatetsia	KTaren beheko muga	KTaren goiko muga	Errore estandarra	df	t ratioa	p balioa
Unib Lagunartean - Lanbide Lagunartean	-0,1354	-0,3404	0,0697	0,0789	141	-1,716	0,3192
Unib Lagunartean - Unib Bakarrik	0,2170	0,0203	0,4136	0,0757	145	2,868	0,0243
Unib Lagunartean - Lanbide Bakarrik	0,0816	-0,1986	0,3618	0,1078	146	0,757	0,8735
Lanbide Lagunartean - Unib Bakarrik	0,3523	0,0644	0,6403	0,1108	140	3,181	0,0097
Lanbide Lagunartean - Lanbide Bakarrik	0,2170	0,0203	0,4136	0,0757	145	2,868	0,0243
Unib Bakarrik - Lanbide Bakarrik	-0,1354	-0,3404	0,0697	0,0789	141	-1,716	0,3192
Emaitzen batez bestekoa honen arabera zenbatetsi da: Sexua						Degrees-of-freedom method: kenward-roger	

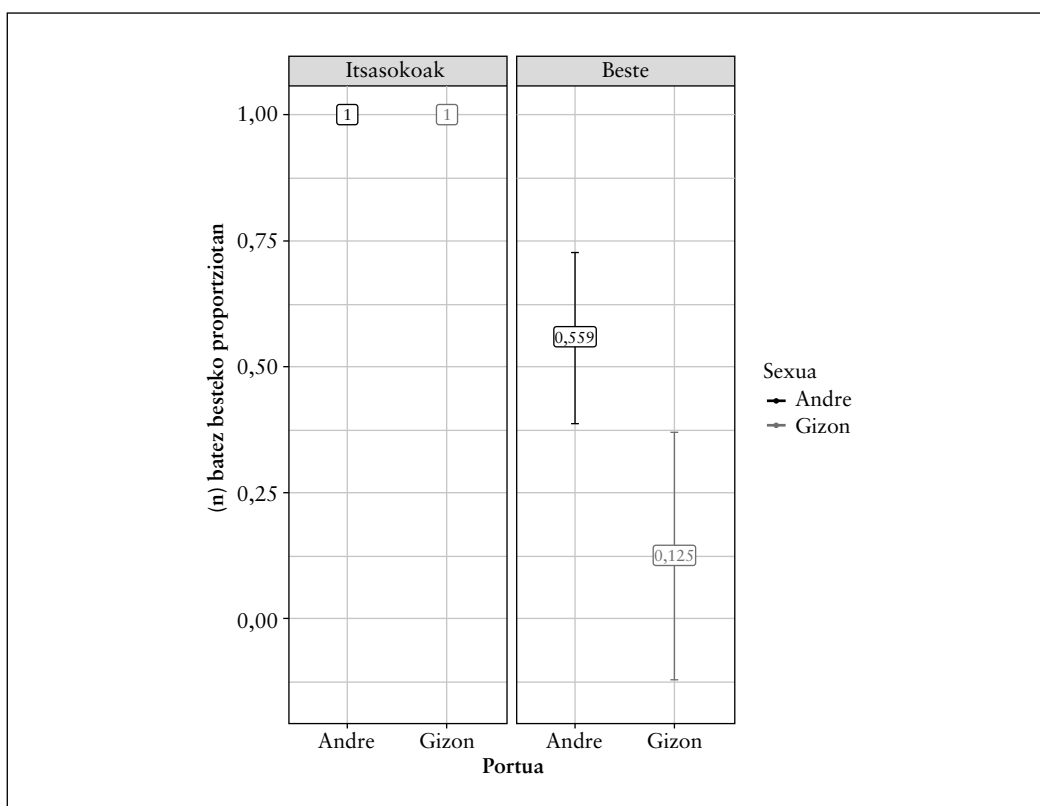
8. irudia. (n) ikasketen eta lagunartean egoteari dagokienez lan merkatuko belaunaldietan.

4.4. Adinekoen datu basearen emaitzak

10. taulako emaitzetan oinarrituta, lagunartean dauden andreei modeloak 1,11 [0,73 – 1,50] zenbatesten die (n) esateko itsasokoek taldekoak direnean, 0,54ko igoera. Itsasokoek eta besteen arteko alde hori ez da probablea portuarekiko loturak benetako efekturik ez badauka (p balioa = 0,006). Efektu horrek adinekoen belaualdi osoan eragin nabarmena daukala erakusten dute pareen arteko konparazioek: itsasokoak ez diren adinekoek zenbatesten zaie (n) esateko probabilitate txikiagoa daukatela itsasoko adinekoen ondoan eta horrelako aldea ez da espero izatekoa portuarekiko harremanak efekturik ez badauka (Zenbatetsia = -0,545 [-0,936 – -0,154]; Errore estandarra = 0,191; $df = 27,6$; t ratioa = -2,854; p balioa = 0,0081). Proporzio errearen berri edukitzeko, ikus 9. irudia. Aipatzekoa da itsasokoena izatea datu base osoan (n) sistematikoki erabiltzen duen talde bakarra. Proporzio horiek sexuaren arabera banatuta erakusten ditu 10. irudiak eta bertan ikusten da itsasokoak ez diren gizonek gutxiagotan esaten dutela (n), gainerako gizataldeek baino. Ereduko zenbatespenek ere berresten dute desberdintasun hori. Izan ere, lagunartean dauden eta itsasokoak ez diren gizonei 0,36ko [-0,03 – 0,74] probabilitatea zenbatesten zaie (n) erabiltzeko, talde bereko andreei baino 0,21 gutxiago. Tarte hori, hala ere, bateragarria da talde bi horien artean benetan sexu efekturik ez egotearekin (p balioa = 0,272). Efektu nabarmen baina probable horren indargarri dira pareen arteko konparazioen emaitzak (14. taula): itsasokoak diren andreen eta itsasokoak ez diren gizonen artean 0,759ko [-0,0983 – 1,6166] aldea zenbatesten da proporziotan (n)-ren erabilerari dagokionez, baina alde horrek ez dauka probabilitate txikia, talde bien artean desberdintasunik ez dagoela asumituz gero (p balioa = 0,0968).

9. irudia. (n) portuarekiko loturaren arabera adinekoengan.

10. irudia. (n) portuarekiko loturaren eta sexuaren arabera adinekoengan.

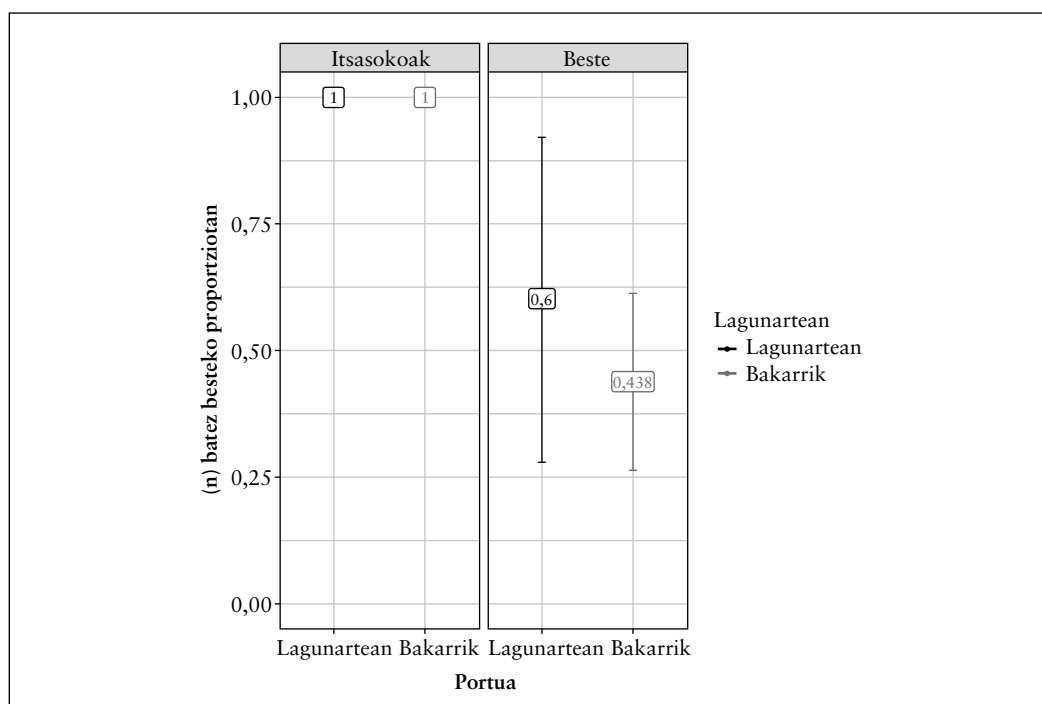
14. taula. Pairen arteko konparazioak, portuarekiko loturari eta sexuari dagokienez

Gurutzaketa	Zenbatetsia	KTaren beheko muga	KTaren goiko muga	Errore estandarra	df	t ratioa	p balioa
Beste Andre - Itsaso Andre	-0,545	-1,0661	-0,0232	0,191	27,6	-2,854	0,0382
Beste Andre - Beste Gizon	0,215	-0,3134	0,7425	0,193	27,8	1,110	0,6865
Beste Andre - Itsaso Gizon	-0,330	-0,9351	0,2749	0,222	27,9	-1,490	0,4566
Itsaso Andre - Beste Gizon	0,759	-0,0983	1,6166	0,314	27,6	2,419	0,0968
Itsaso Andre - Itsaso Gizon	0,215	-0,3134	0,7425	0,193	27,8	1,110	0,6865
Beste Gizon - Itsaso Gizon	-0,545	-1,0661	-0,0232	0,191	27,6	-2,854	0,0382
Emaitzen batez bestekoa honen arabera zenbatetsi da: Lagunartean						Degrees-of-freedom method: kenward-roger	

Lagunartean egoteak eduki lezakeen eraginari begira, ereduak gutxieneko efektua zenbatesten du itsasokoak ez diren andreen artean, lagunartean daudenek (n) esateko 0,57ko [0,29 – 0,84] probabilitatea daukatela eta bakarrik daudenek 0,56ko [0,23 – 0,89] probabilitatea daukatela zenbatesten duelako. Alde hori guztiz probablea da lagunartean egoteak benetako efekturik ez badauka (p balioa = 0,957). Halaber, 15. taulan ageri denez, itsasokoan barruan eta itsasokoak ez direnen barruan lagunartean egotearen efektuari erreparatuz gero, efektu nabarmen txikia dagoela erakusten dute zenbatespenek. Hots, lagunartean dauden eta bakarrik dauden itsasokoan artean 0,00882ko [-0,439 – 0,4566] aldea zenbatesten da (n) erabiltzeko probabilitatean eta beste horrenbeste lagunartean dauden eta bakarrik daudenen artean itsasokoak ez direnean. Kasu bietan dira aldeak bateragarriak lagunartean egoteak efektu nabarmenik ez edukitzearekin (p balioa = 0,999). Ez dirudi, beraz, gainerako eruedetan lagunartean egoteari dagokionez ikusitako efektu nabarmenak lekurik daukanik adinekoen belaunaldian (ikus 11. irudia proportzio errealetarako), beharbada eurek bizi izandako komunitatean portuarekiko harremana eta sektore ekonomikoek sexuarekin eduki duten lotura sozialki garrantzitsuagoak izan direlako.

15. taula. Pairen arteko konparazioak portuarekiko loturari eta lagunartean egoteari dagokienez

Gurutzaketa	Zenbatetsia	KTaren beheko muga	KTaren goiko muga	Errore estandarra	df	t ratioa	p balioa
Beste Lagunartean - Itsaso Lagunartean	-0,54463	-1,066	-0,0232	0,191	27,6	-2,854	0,0382
Beste Lagunartean - Beste Bakarrik	0,00882	-0,439	0,4566	0,164	28,7	0,054	0,9999
Beste Lagunartean - Itsaso Bakarrik	-0,53580	-1,244	0,1723	0,260	28,7	-2,063	0,1895
Itsaso Lagunartean - Beste Bakarrik	0,55345	-0,112	1,2193	0,244	27,4	2,273	0,1294
Itsaso Lagunartean - Itsaso Bakarrik	0,00882	-0,439	0,4566	0,164	28,7	0,054	0,9999
Beste Bakarrik - Itsaso Bakarrik	-0,54463	-1,066	-0,0232	0,191	27,6	-2,854	0,0382
Emaitzen batez bestekoa honen arabera zenbatetsi da: Sexua						Degrees-of-freedom method: kenward-roger	

11. irudia. (n) portuarekiko loturaren eta lagunartean egotearen arabera adinekoengan.

5. EZTABAIDA

5.1. Arrantza sektorea, komunitatearekiko harremana eta hazkunde indexikala

Belaunaldiz belaunaldi (lako)-k eduki dituen ustezko aldaketak modu osagarri bitan uler litezke, hots, hizkuntz aldaketa baten erakusle legez edota aldagaiak beste balio indexikal batzuk hartu izan balitu bezala (Wassink & Dyer, 2004). Bigarrenetik tiraka, (lako)-k itxurazko denboran esanahi sozialetan aldaketa eduki duen ebidentziarik behinena portuarekiko harremanak eta lagunartean egoteak erakutsi dituzten joeretan identifika liteke. Hain zuzen, komunitateko hitzunen jasoetako iruzkinekin bat (Gaminde et al., 2012, 25. or.) eta aurretik Garcia-Palominok (2022c) azaltzen duenari jarraituz, portuarekiko harremanak (lako)-ren aldakortasuna baldintzatzen du adinekoen artean, baina gutxienezkoa da lagunartean egotearen efektua. Aitzitik, gainerako belaunaldi gazteagoetan aldagaia aurreikusteko indar handia azaltzen du lagunartean egoteak –lagineko partaideek parekotzat har litzaketen beste banako batzuen ondoan egoteak Bermeo aldean baino esaten ez den (n) sarriago esateko probabilitateak gora egitea dakar-. Are gehiago, 8. taulako ereduko zenbatespenen arabera, (n) esateko probabilitatea nabarmen jaisten da adinean behera egin ahala grabazioetan bakarrik ageri direnentzat, alde horiek lagunartean egoteak benetako efekturik ez edukitzearekin bateragarriak diren arren. Horrek erakutsi lezake, lagunarteko efektua igartzen zaien belaunaldietan behintzat, (n) komunitatearekin lotura estuagoa adierazteko erabil litekeela eta adierazkortasun hori gero eta indartsuago bihurtzen ibil litekeela itxurazko

denboran. Badirudi, bestalde, Bermeorekiko loturan oinarritzen den balizko esanahi sozial horrek kontrako noranzkoan ere funtzionatzen duela; izan ere, pentsa liteke barrik dauden partaideek (0)-ra sarriago jotzen dutela agian kamera aurrean lagun barik egoteak herritik kanpoko ageriko prestigioa daukaten aldakiak erabiltzera bultzatzen dituelako, euren burua arrisku sozialean ipintzea ekiditearren.

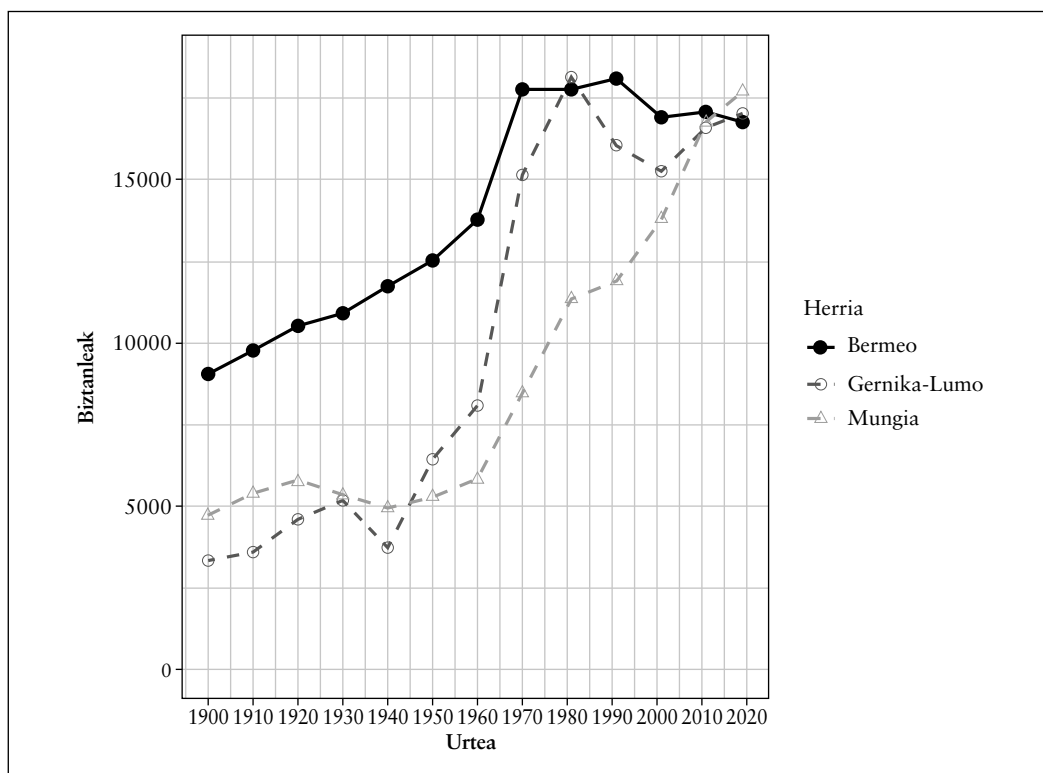
Zelan hartu, ordea, adinekoen belaunaldian lagunartean egoteari topatu zaion gutxieneko efektua? Errakuntza handia derizot adinekoentzat (lako)-k talde nortasunik adierazteko gaitasunik ez baleuka bezala ulertzeari, bereziki ikerlan honek azterkizun utzi duelako adinekoen artean berebiziko garrantzia daukan portuarekiko harremanak gainerako belaunaldietan zelako eragina daukan neurtzea. Hori gutxi balitz bezala, adinekoak hizkuntza etxetik kanpo sozializatzen hasi zireneko dinamika sozialei erreparatu behar zaie portuarekiko harremanak euren belaunaldian eduki dituen eta oraindik ere badauzkan esanahi sozialak argituko badira. 2.2. atalean esan bezala, 1940ko hamarkadaz geroztik arrantza sektoreko oparoaldi ekonomikoak abantaila sozio-sinboliko esanguratsuak ekarri zizkien sektorean zebiltzanei, arrantza jarduerak indar handiagoz ospatu eta herriko ikurtzat hartzeraino (Barrena, 2003, 225. or.; Homobono, 1997, 70.-75. or.; Zulaika, 2012, 63. or.). Horrekin batera eta Labovek (1963, 304.-305. or.) Martha's Vineyarden ikusitako enbeldotik, lanbide talde nagusi biek, itsasokoek eta kalekoek, herriguneko espazio fisikoa sozialki zatitzeari ekin zioten, batez ere gizonek, itsasokoek herrirako joera isolakorragoa hartu eta kalekoak kanpokoe-kiko irekiago mantendu ziren eta. Beharbada horrek azal lezake zergatik daukaten lagin honetan itsasokoak ez diren adineko gizonek (0) erabiltzeko joerarik altuena (ikus 4.4. atala). Andreak, berriz, gehiago hurbiltzen zaizkie itsasoko hiztunei, besteak beste, arrantza sektoreko emakumeak kaleko emakumeekin konpartitutako bigarren ogibideak edukitzera behartuta zeudelako, euren jarduna segurtasun sozialak babestuta ez egotearren eta, sarritan, familiaren hobe beharrez musutruk lan egin behar izatearren (Delgado, 1998, 45. or.; Gabantxo, 2013a, 173. or., 2013b, 5. or.).

Forresti eta Dodsworthi (2016) jarraituz, lanbide taldeek denboran zehar eduki dituzten praktika horiek itsasokoek eta kalekoek komunitatearekiko –edo euren komunitatetzat hartzen duten espazioarekiko– dauzkaten orientazioak ere azalatu litzakete. Horrenbestez, itsasokoak etekin sozio-sinbolikoak eman dizkien komunitate isolatuago batera itxita egon direla eta kalekoek eskualde mailako dinamiketan parte aktiboagoa hartu dutela onartuz gero, uste izatekoa da jardunbide horien isla diren jokaera linguistikoa edukitzea lanbide talde biek aurkaritzan oinarritutako testuinguruak hala behartuta (Duncan, 2021, 689. or.). Argudiatuko nuke, beraz, portuarekiko loturak eta lagunarteko efektuak iradoki litzaketan esanahi sozialak alderagarriak direla Bermeen taldekidetzak jakin bat adieraztearekin lotura zuzena leukaketen aldetik. Alabaina, Espositok (2022, urriaren 13-15, nik itzulia) «hazkunde indexikal¹²» deituriko prozesuaren ondorioz, (n) adinekoengan unean uneko testuinguru sozio-ekonomikoaren araberako

12 Espositoren (2022) berbetan, «the indexical meanings of PIN-PEN and creak “grow” as the changes spread and progress throughout Sacramento». Bermeoko (lako)-ren kasuan, zabalkundea geografiari barik lanbide taldeei dagokie, nahiz eta, 5.2. atalean azalduko dudan moduan, uste dudak zabalkunde hori ohiko aldaketatzat hartzea egokia ez dela.

bermeotartasun zehatzagoa, orduan agian autentikoagoa, adieraztetik belaunaldi gazteagoengan bermeotartasun orokorra adieraztera igaro ahal izan da. Horrela, bada, proposatzen dut, adinekoen belaunaldian komunitatera bideratuago dauden itsasokoei (n) hedatu dutela ohartuta, osteko belaunaldien jardunean (n)-ren indexikalitatea esanahi sozial murriztago batetik zabalago batera hazi ahal izan dela, bermeotartasun zehaztetik bermeotartasun orokorrera¹³. Interpretazio hori bat dator aldakien esanahi sozialak ordena indexikal batetik beste batera mugitzeko prozesuan gertatzen diren orokortze indexikalekin (Johnstone et al., 2006, 82.-83. or.).

1970eko hamarkadaz geroztik jazotako aldaketa demografikoei ere hazkunde indexikalari lagundu diotelakoan nago, zerbitzu sektorearen loraldiak arrantza sektorearen gain-behera ekarri zuen eta (Barrena, 2003, 225. or.; Eusko Jaurlaritza, 2010, 238.-239. or.). Horren ondorioetako bat izan liteke beste sektore batera mugitutako baina arrantza tradizioudun familietatik etorritako belaunaldi gazteagoek etxean zein kalean jasotako indexikalitateaz baliatu nahi izatea arrantza sektorearen parte izan barik ere taldekidetza adierazteko beharrak bere horretan jarraitu duelako-edo (ikus Apraiz, 2003, 341. or.

12. irudia. Hazkunde demografikoa Bermeen, Gernika-Lumon eta Mungian (INE, 2022).

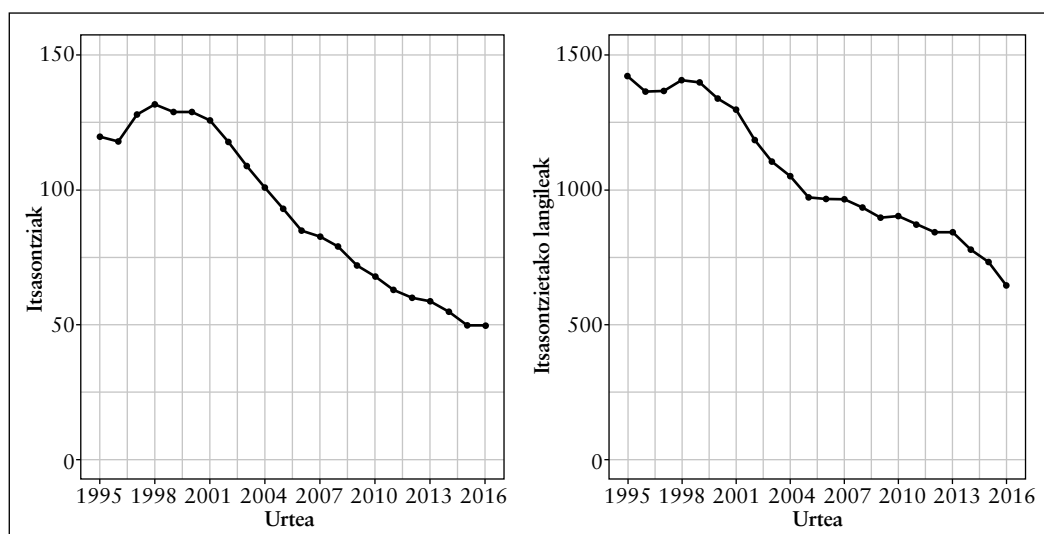
13 Ez da komeni ahaztea balitekeela grabazioetan bakarrik ageri diren hiztunek berez komunitatean daukaten inplikazioa lagunartean ageri direnena baino baxuagoa izatea. Dena dela, horrek ez luke baliogabetuko belaunaldi gazteetan (lako)-k garatu ahal izan duen esanahi sozialaren inguruan proposatu dudan interpretazioa, aldagaiaren aldakortasunak Bermeoetik loturaren adierazle izaten jarraituko luke eta.

Bermeon arrantza belaunaldiz belaunaldi transmititutako ogibidea izan dela egiaztatze-ko). Horretaz gain, bai Bermeok, bai inguruko eskualdeburuek hazkunde demografiko nabarmena eduki zuten (lako)-ren indexikalitatearen ustezko birformulatze sinbolikoa martxan zebilenean (12. irudia). Hortaz, baliteke, batetik, Bermeora bizitzen etorritakoekiko eta, bestalde, hazten ziharduten inguruko herriekiko lehiak (n)-ren esanahi soziala herri osoko markatzaile izatera igarotzeko prozesua bizkortu izana, printzipioz kanpotik etorritakoek eta inguruko herrietakoek jatorriz (n) erabiliko ez luketelako.

5.2. Hizkuntz aldaketarik abian?

5.1. atalean (lako)-k aldaketa indexikala eduki ahal izan duela argudiatu ostean, komeni da galdetzea ea aldagaia itxurazko denboran abian dagoen hizkuntz aldaketa baten parte den. Horretarako, 8. taulako zenbatespenez harago begiratu beharra dago. 18 urtetik gorako belaunaldien artean identifikatutako aldeei dagokienez, datuak probableak dira benetako desberdintasunik ez badago; horrenbestez, badirudi adinez nagusiengan aldagaiaren egoera egonkortasunak deskribatzen duela ondoen, Ensuzak (2015, 195.-196. or.) Bermeoko hainbat aldagaitarako topatu duenarekin bat eginez. Edozelan ere, egonkortasun hori berria izan litekeen zantzuak ematen dituzte emaitzek. Lehenengo eta behin, adinekoen artean, andreek (n) gehiago esateak eta nagusiek, andreek bereziki, joera horri jarraipena emateak aditzera eman lezake (n)-ranzko mugimendua abian egon dela, emakumeek hizkuntz aldaketak bultzatu ohi dituzte eta (Jansen, 2018, 314.-316. or.; Labov, 2001a, 290.-293. or.). Eta, bigarren, bada (n)-ren aldeko joera hori aldaketa baten erakusle izan litekeela babesten duen frogarik: 1916-1939 bitartean jaiotako bermeotarrekin egindako ikerketak arrantzale komunitatea (n)-ranzko itxurazko denborazko aldaketa bizian sartuta dagoela iradokitzen du, baita berarekin batera baina nabarmen astiroago baserri auzoetako hiztunen komunitatea ere (Garcia-Palomino, 2022c). Bestera esanda, egonkortzekotan, ematen du nagusien belaunalditik aurrera egonkortu dela (lako) Bermeon, ziurrenik euskararen estandarizazioak eraginda (ikus 5.3. atala gehiago jakiteko).

Hala eta guztiz ere, argudia liteke egonkortasun hori agerikoa baino ez dela. Arestian esan bezala, arrantza sektorearen krisiak bermeotarrak beste ogibide batzuetara erakarri ditu; eta horren erakusle da itsasontzi eta arrantzale kopuruak behera egin izana azken hamarkadotan, 13. irudian ageri denez. Nahiz eta beherakada hori lagineko partaideen ogibideetan ere islatu, (n)-ren balioak nahiko altu mantendu dira arrantza sektoretik kanpo behar egiten duten hiztunengan lan merkatuko belaunaldietan. Horrek salatu lezake (n) arrantza sektoretik kanpo behar egin dutenen artean zabaldu dela itxurazko denboran eta, hala izatekotan, aurreko ikerketak kalekoengan identifikatu duen (0)-ranzko mugimendua itsasokoek bultzatutako (n)-rantz bideratu duela komunitate zabalak 5.1. atalean azaldutako hazkunde indexikalaren ondorioz (Garcia-Palomino, 2022c). Halaber, gorago esan dut abian dagoen itxurazko hizkuntz aldaketatzat har litekeela gizonen gorakada, baina andreen gorabeherek ahuldu egiten dute ondorio hori komunitate osora orokortzeko gaitasuna (3. irudia), Levyk (2010, 10. or.) Bostongo (r)-ren emaitzak argitzeko erabilitako argudiaketari jarraituz. Horrexek naroa, hain zuzen ere, egonkortasunaren aldeko interpretazioa defendatzen, komunitate osoa berdintsu mantendu delako balizko aldaketa lanbide talde batetik bestera edo sexu jakin batekin bakarrik jazo arren.

13. irudia. Bermeon 1995-2016 bitartean erregistratutako itsasontzi eta arrantzaleen kopurua¹⁴.

Adinez gazteei dagokienez, eredu estatistikoak ez du erakutsi nerabeek (n) esateko probabilitate altuagoa daukatenik, 2. irudiak kontrakoa iradoki arren. Horrek kolokan jarzen du *adolescent peak* deritzon (Laboy, 2001a, 106. or.) gertakariaren aldeko edozein interpretazio: nerabeek jagoleengandik jasotako arau gordetzaileetatik urruntzen dihardute aldakiek daukaten ebaluzio sozialei begira, harik eta gutxi gorabehera 17 urte betetzen dituztenean komunitatean aldaki jakin batek daukan maiztasunik muturrekoenera heldu arte (Denis et al., 2019, 61. or.; Smith & Holmes-Elliott, 2022, 101. or.; Tagliamonte, 2008, 389. or.). Nahiz eta begien bistan badirudien ikerlan honetako nerabeak horren erakusle direla, aintzat hartu behar da, goiko 5. taulan ageri denez, lagunartean daudenen *token* kopurua bakarrik daudenena baino altuagoa dela nerabeen belaunaldian, gainerako belaunaldietan ez bezala. Hortaz, komeni da kontuz ibiltzea Bermeoko nerabeen emaitzak interpretatzean datu banaketari ere ez erreparatzeak ondorio oker bi ekar litzakeelako: i) bakarrik dauden nerabeek (n) belaunaldi nagusiagoek baino gutxiago esateko daukaten joera zenbatetsia desitxuratzea eta ii) derrigorrean ulertzea datu banaketak nerabeen kasuan soilik puztutako proportzio errealak *adolescent peak* delakoaren balizko adibidetzat. Horrek ez du esan nahi, datuetatik interpretatu dudak itxurazko egonkortasunak denboran jarraituko balu, ezin litekeenik espekula Bermeoko nerabeek (n)-ren maiztasuna apur bat gutxituko luketela lan merkatura sartu ostean (ikus, hala ere, 5.3. atala horren eztabaida sakonago baterako). Baliteke, adinean aurrera egin ahala, bizialdian egonkor mantendu ohi den puntu baten finkatzea nerabe izateari utzi berri dioten helduak aztertutako hizkuntz aldakortasuna martxan dagoen aldaketa baten parte bada, baina helduagoek aldaki jakin bat erabiltzen duten mailara ere mugi litezke, esaterako,

14 Eskerrak eman nahi nizkieke EUSTATEko langileei, datuak ematearren. Arinagoko datu zehatzik ezin izan dut lortu, baina bada beherakada nabarmena 1970eko hamarkadatik aurrera kokatzen duen iturririk (Barrera, 2003, 225. or.).

aldakortasuna egonkortzat ematen bada, bereziki lan merkatuko presioek aldaki bat ala beste hobesten dutenean (Labov, 2001a, 74.-78. or. eta 418.-421. or.).

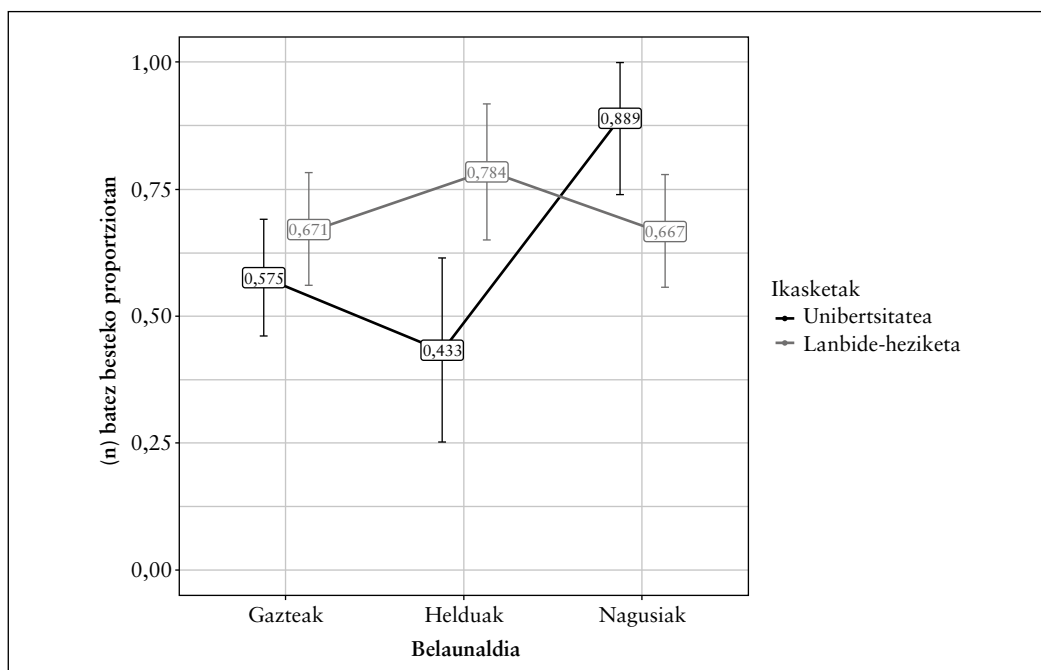
5.3. Euskararen estandarizazioaren ostekoak hizkuntz aldakortasunean

Arestian esan bezala, Bermeon 1970eko hamarkadatik derrigorrezko hezkuntza euskaraz egiteko aukera egon denez, nagusien belaunaldikoak baino gazteagoak diren belaunaldi guztiak hizkera batuko moldeekin batera hazi dira. Horrek, argudiatuko dut, eragin zuzena eduki ahal izan du (lako)-ren aldakortasunean (euskararen estandarizazioak lan munduan eduki duen bilakaera materialaz eta sinbolikoaz jakiteko, ikus Garcia-Palomino 2021, 131. or.). 5.2. atalean aipatu dut hizkera estandarra hezkuntza sisteman eta lan merkatuan sozializatzeko adinez zaharrenean belaunaldian goraka zihoala zirudien (n) egonkortzea ekarri ahal izan duela. Hala ere, bermeotarrak emaitza horretara zerk-zelan eroan ahal izan dituen ez dut azaldu. Mekanismo horren nondik norakoak argitzeko, Bermeoko hizkerak eskualdekoen aldean eragiten dituen pertzepzioez eta soziolinguistikak, kategoria sozialek, ikasketek eta sexuak kasu, hizkera molde estandarrekin daukaten hartu-emanaren inguruan esandakoez baliatuko naiz. Lehenengoei dagokienez, Ensunzak (2016, 88. or.) Bermeoko hizkerari herritik kanpo estigmatizatuta dagoelako antza hartzen dio, inguruko herrietako euskaldunen berbetan, «zazkarr delakoan». Gainera, badirudi bermeotarrek ere ezagun dituztela pertzepzio horiek (Garcia-Palomino, 2022c)¹⁵, baina ez du ematen estigma (lako)-ri beren-beregi aplikatzen zaionik. Haatik, pentsatzekoa da, (n) ehuneko altuetan Bermeo aldean baino ageri ez bada, aldaki lokal ez-estandarra erabiltzeak aurreiritzi negatiboak aktibatzeo aukera handiagoak leharkeela. Horregatik, Labovi (2001a, 190., 367. or.) jarraituz, estigmak unibertsitate ikasketadun andreak errazago urrunduko lituzke (n)-tik.

Ikasketen eragina nabaria da andreen artean: unibertsitate ikasketak beharrezko dituzten lanbideetan dabiltzanei probabilitate baxuagoa zenbatetsi zaie (n) esateko. Ezin da ziurtasun osoz baieztatu joera hori unibertsitate ikasketetan (n) gaitzesten duen hizkera

15 Berrikusleeta batek arrazoi osoz jakinarazi didan moduan, inguruko herrietakoek Bermeoko hizkera (edo hizkeraren zenbait ezaugarri) itxura txarrekotzat hartzeak ez du nahitaez esan nahi bermeotarrek eurek hala pentsatzen dutenik. Aitzitik, baliteke ezkutuko prestigioduntzat hartzea. Behaketa inpresionistikoek, bai neure aldetik bai berrikuslearen aldetik, iradokitzen dute bermeotarrek ez dutela eskuarki estigmatizatzen Bermeoko hizkera (edo, berriro ere, hizkeraren zenbait ezaugarri); eta balirudike Fernándezek (1997, 212.-213. or.) inkesta bitartez topatutakoek ere horren alde egiten dutela, etxetik euskaldunak direnei dagokienez behintzat. Garcia-Palomino (2022c) hipotesi horren aldekoak ematen duten iruzkin metalinguistikoak bildu ditu, adibidez: «Da niri halan urtetan dost. Da bestik sakakadak emoten dostie. Baie esantsatie: “niri sakakadarik ez nazue emongo gero, e! Neuk emongotsutie sakakadie. Ni eznozue emongo sakakadarik gidzau, e!” Nire euskerie nik ezto gure galdu [...] Nik neure euskerie ezto gure galdu». Herriko hizkerarekiko leialtasuna erakutsi arren, iruzkinak agerian uzten du badagoela hiztuna Bermeoko hizkeran egitearren sozialki zigortu duenik. Beste hiztun baten-gandik jasotakoa da honakoa: «Eske euskerarik gaxena da Bermiokue, da gitxien dakidxenak. Euskerarik txarrrena [...] da Bermiokue [...] Neuretzako Tolosa onena». Era berean, Fernández (1997, 212.-213. or.) jabetu da Bermeon hizkera molde estandarrekiko onarpen handiagoa dagoela zenbat eta hezkuntza maila altuagoa eduki. Horrek guztiak aditzera eman lezake bermeotarrak, eta bereziki hezkuntza mailarik baxuena ez daukatena, badaudela Bermeoko hizkeraren ezaugarrien gaineko estigmaren jakitun eta, neurri handiagoan ala txikiagoan, horren arabera joka lezaketela. Gogoraz dezadan, hala ere, kontzienteki emandako hizkuntz juzguak ez direla askotan bat etortzen juzguetatik espero den hizkuntz jokaerarekin (Kristiansen, 2009, 187.-189. or., 2015, 110.-112. or.), baina ez da guztiz zentzubakoa pentsatzea bermeotarrek aldaki lokalen erabilera jaitsi nahi izatea, besterik ez bada, inguruko herrietakoekin maila supralokalean harremanetan egotearen ondorioz.

molde estandarrekin kontaktu luzeagoan¹⁶ egoteari ez ezik, hiztunek eurek lan merkatuan indarrean dauden presioek (0) lehenesten dutela uste izateari ere zor zaion, baina balirudike azterlan honetan plazaratutako emaitzek gezurtatu egiten dituztela egungo euskaraz hizkera molde estandarrek onarpenik ez daukatelako iritziak (*contra* Oñederra, 2016, 139.-140. or.; Perez & Azkarate, 2020, 608. or.). Litekeena da irakurleren batek uste horiek gezurtatzen ahalegintzea oso berritzailea ez dela pentsatzea, besteak beste, Haddicanen (2005b, 117. or.) eta Lujanbioren (2016, 111.-112., 208. or.) lanak arrotzak ez bazaizkio. Lan horiek, ostera, ezin izan dute korrelaziorik erakutsi laginean topatutako hizkuntz aldakortasunaren eta aztertutako komunitateak maila sozio-ekonomikoan leukakeen aldakortasunaren artean. Garcia-Palominok (2022b) Lezamako gizon helduengan beheko bokalaren asimilazioan estandartzat hartutako aldakien aldeko hautua identifikatu du unibertsitatean ikasitakoak direnean, baina lan honek agerian uzten du euskaraz merezi duela maila sozio-ekonomikoarekin estu lotutako aldagai sozialak belaunaldi ugartan ikertzea. Gainera, ez da ahaztu behar ikasketetan oinarritutako estratifikazioak ondorio desberdinak eman litzakeela belaunaldiek lan merkatuan agintzen duten dinamikekin daukaten harremanaren arabera. Kasu baterako, estatistikoki aztertu ez badut ere, esan liteke alderantzikatu egiten dela ikasketen joera orokorra Bermeon hezkuntza sisteman D ereduaren ezarri barik zegoela sartu diren nagusien belaunaldian (ikus 14. irudia). Horrek indartu egingo luke molde estandarrak babestutako formak gutxika-gutxika gero eta onarpen handiagoa lortzen dabiltzalako ikuspegia.

14. irudia. (n) belaunaldiaren eta ikasketen arabera lan merkatuko belaunaldietan.

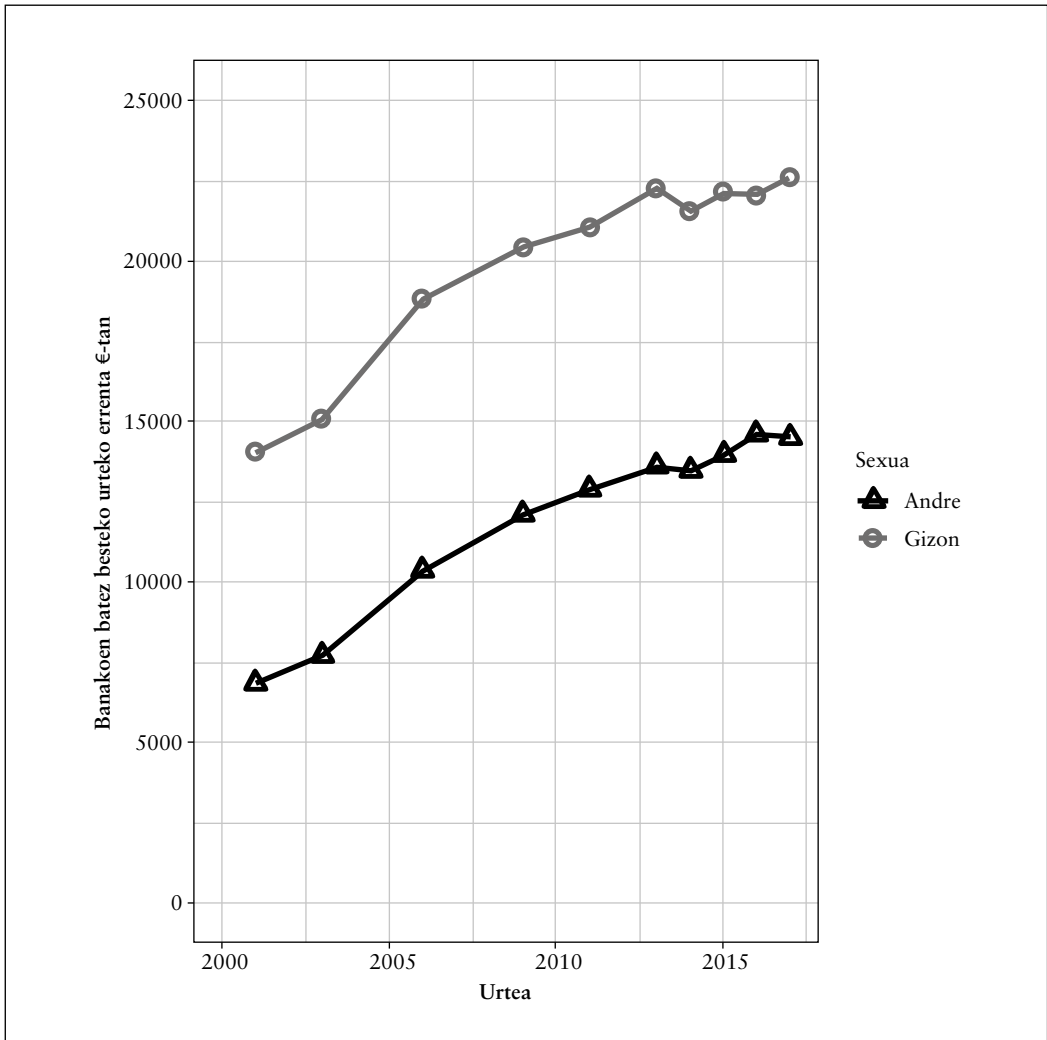
16 Lanbide heziketako ikasketak unibertsitate ikasketak baino luzeagoak izaten dira. Gainera, EAEko Erdi eta Goi Mailako Lanbide Heziketan A ereduaren matrikulatutako ikasleak % 70 baino gehiago izan dira 2010eko datuen arabera, eta unibertsitatean, ostera, % 45 pasatxo matrikulatu dira euskaraz (Juaristi, 2014, 201.-202. or.).

Alabaina, nagusiek hizkera estandarrarekin leukaketen lotura ahulagoa ezin liteke izan espero izatekoa ez den jokabide horren arrazoi bakarra, zeren, berriro ere, Bermeoko bilakaera sozio-ekonomikoa miatzeak beste erantzun posible bat ematen baitu. Arrantza sektorearen loralditik aurrera jaiotako umeak dira nagusien belaunaldikoak eta, ondorioz, uste izatekoa da beste sektoretakoek baino baliabide ekonomiko gehiago edukitzea umeak unibertsitatera bidaltzeko (Gabantxo, 2013a, 171. or.). 5.1. atalean esandakoekin bat, baliteke unibertsitatera joandako itsasoko familietako seme-alabek etxean jasotako (n)-ri eutsi gura izatea euskaraz funtzionatzen hasi berritan zegoen lan merkatuko presio ahulagoen aurrean eta gurasoen ogibideak eman dizkien etekin sozialengatik. Horrek guztiak aditzera ematen du, Forrestek eta Dodsworthek (2016, 36.-39. or.) Ipar Karolinako Raleighko klase ertaineko lanbideekin egiaztatu duten moduan, funtsezkoa dela adinekoen arteko lanbideak –gehienak, printzipioz, langile klaseari legozkiokkeenak– komunitatearekiko daukaten harremanaren eta, are garrantzitsuago, eskura daukaten kapital sozio-ekonomikoaren arabera ulertzea. Horrek, besteak beste, ekidingo luke itsasoko ogibideak, kualifikazio bako eskulanean oinarritze hutsagatik, lan merkatuko belaunaldietan zuzenean lanbide heziketadunen –hau da, langile klasearen– multzo berean sailkatzea, errealitatean guztiz taldekatze desegokia izan litekeenean.

Andre-gizonen jardunari begira, esanguratsua da, adinekoen artean (n)-ra andreak gehiago hurbilduagatik, lan merkatuko belaunaldietan aldaki lokal ez-estandarrerara gizonak gehiago hurreratzen hastea. Sexu roletako aldaketa hori nagusien belaunalditik aurrera ageri da nabarmenen, alegia, (0) hobesten duten moldeak hezkuntzan, hedabideetan, administrazioan eta lan merkatuan errotzen hasi direnetik eta lanbide heziketadunen artean (n) gailentzen hasi denetik. Klase ertaineko andreak estigmatizatuta egon litezkeen aldakiak baztertzeko joera bat dator, Labovek (2001a, 101. or.) dioenez, aldagai soziolinguistikoko egonkor daudenean nagusitu ohi diren joerekin (ikus, gainera, Baranowski, 2017, 332. or.).

Horrelako gertakariak ere badira ezagunak Euskal Herrian, Rodríguez-Ordóñezek (2022, 666. or.) erakusten baitu zenbait aditzekin Gernikako emakumeek subjektuaren ergatiboaren markapen estandarrari gehiago eusten diotela, nire iritziz, euskararen estandarizazioarekin batera zabalduzako hizkuntz ideologiak indarrean sartu ahal izan diren seinale. Bermeoko (lako)-n antzeko prozesua gertatu dela frogatzeko, sexuaren eta ikasketen arteko gurutzaketei begiratu behar zaie, unibertsitate ikasketadun andreek gainerako taldeek baino probabilitate txikiagoa daukatelako (n) esateko. Eragin horri lagunarteko efektua gehitzen zaio, ikasketen baldintzapenak zelan funtzionatzen duen hobeto ulertzen laguntzen du eta: pareen arteko konparazioek agerian uzten dute lan merkatuko belaunaldietan lagunartean ez egoteak (n) gutxiago esatera bultzatzen dituela unibertsitate ikasketadunak. Horrek 5.1. atalean lagunartean egoteak leukaketen esanahi sozialaren inguruan proposatu dudana beste interpretazio batekin egiten du bat –balirudike klase ertainekotzat hartzen diren emakumeek joera handiagoa daukatela maila supralokalean ageriko prestigioduntzat hartzen diren hizkuntz formak eurenganatzeko (Cheshire, 2002, 430. or.) eta, horrenbestez, zentzua dauka argudiatzeak, lagunartean ez daudenen jarduna eta unibertsitateko andrazkoena antzekoak direla ikusita, bakarrik dauden hiztunek euren burua arriskuan, arrisku sozialean, ipin

lezakeen (n)-ri ihes egingo diotela-. Ondorio horrek babesten du Milroyk eta Milroyk (1993, 65. or.) sexuen jokaeraren eta aldaki supralokalen arteko harremanaz argitu dutena, hots, agian emakumeek ageriko prestigidun formak arinago atxikitzen dituztela pentsatu beharrean egokiagoa izan litekeela emakumeek hizkuntz forma horiek erabiliaz prestigiatu egiten dituztela defendatzea.

15. irudia. Batez besteko urteko errentaren bilakaera sexuaren arabera Bermeon (EUSTAT, 2022).

Hala ere, komeni da gogoraraztea andre guztiak –eta gizon guztiak, jakina– agenda sozio-kultural homogeneoa daukatela eta hizkuntz aldaketa edo egonkortasun kasuetan berdin jokatu dutela asumitzea ez dela oso praktika soziolinguistiko zuzena, batez ere aztergai den aldagaiak beste kategoria sozial batzuekin elkarreragina badauka (Eckert & McConnell-Ginet, 1992, 485.-486. or.; Labov, 2001a, 373.-379. or.). Ildo horretatik, nabaria da lan merkatuko belaunaldietan lanbide heziketako andreak ez direla

(n) saihesteko molde mugatuan kabitzen, (n)-ra gehien hurbiltzen dira eta (ikus 7. irudia eta 12. taula). Horrek, Eckertek (1989, 259.-262. or.) Detroiteko institutu bateko sare sozialekin ikusitakoekin bat, nabarmendu egiten du batzuetan andreak estilizatutako hizkuntz jokabiderik polarizatuenez baliatzen direla sartuta dauden talde sozialeko kide direla sinbolikoki erakutsi nahian, jokabide horiek ageriko aldaki prestigiodunetan oinarrituta egon ala ezkutuko aldaki prestigiodunetan oinarrituta egon. Gizonei, ordea, ez zaie igartzen espero litzatekeen ikasketa efekturik, beharbada helduen belaunalditik datorren jazoera berria delako eta, hortaz, gizonak hizkuntz prestigioaz beranduago ohartzen direlako; edo agian, Eckertek (1998b, 72.-73. or.) proposatzen duenez, gizonek dagokien talde sozialaren parte direla erakusteko baliabide material gehiago daukatelako eta, hortaz, ez daukatelako andreak besteko beharrik baliabide sinbolikoak, hizkuntzazkoak barne, ustiatzeko. Gizonek baliabide materialak eskuragarriago edukitzearen adibide izan liteke banakoan batez besteko urteko errentan gizonezkoek andrazkoek baino gehiago irabazi izana azken urteotan (15. irudia). Interesgarria litzateke sexuari dagozkion proposamen horiek Bermeoko kasura aplikatzen diren sakonago ikertzea, baita aldagai sozio-ekonomikoei begira egon litezkeen aldeei erreparatuz ere. Horrek lagunduko luke etorkizunean, euskararen normalizazioaren eraginezko egonkortasunak ibilbide luzeagoa leukakenean, lan merkatuko belaunaldietan (lako)-ren inguruan topatutakoak mantentzen ote diren ikusten eta azalpen osoagoa ematen.

6. ONDORIOAK

Bermeoko egituraketa sozialaren berri emateko, hemen aurkeztutako galdeketa arianean (lako) aldagaiaren aldakortasun soziolinguistikoa ikertu dut. Galdeketa arinek fidagarritasun arazoak eduki arren, nago honako honek ezinbesteko ekarpena egiten diola euskal soziolinguistikari elkarrizketetan gutxitan agertzen den aldagai bat aztertzen duelako, batetik, eta beste galdeketa arinen aldean nahiko datu kopuru handian oinarritzen delako, bestetik. Gainera, lagina hainbat kategoriatan banatzeko aukera zabalarengatik, (lako)-ren nondik norakoak ardatz sozial ugariri begira argitu ahal izan ditut eta ondorio nagusi bi atera ditut. Lehenengoari dagokionez, belaunaldiz belaunaldi topatutakoek aditzera ematen dute (lako) euskararen estandarizazioaren ondoren eta, neurri handi baten, horren ondorioz egonkortu dela. Era berean, badirudi adinekoen artean arrantza sektoreko hiztunek eta andreak bultzatutako (n)-ren aldeko aldaketa martxan egon dela eta aldakia sektoretik kanpokoengana zabaldu dela osteko belaunaldietan, nahiz eta komunitatea oro har egonkor mantendu.

Bigarren ondorioak zabalkunde horrekin dauka zerikusia, proposatzen baitut (n)-ren erabilera tasa altuak arrantza sektorearen mugak gainditu izana aldakiaren esanahi sozialak itxurazko denboran aldatzearen erantzuna izan litekeela. Hain zuzen, ematen du Bermeon praktika herrikoi zein isolatuak eduki dituen arrantza sektoreko kidetza adieraztetik bermeotartasun orokorra adieraztera igaro ahal izan dela (lako)-ren esanahi soziala *hazkunde indexikal* deritzonaren eraginez (Esposito, 2022). Horren erantzule posibletzat hartu dut Bermeok XX. mendeko bigarren erditik aurrera eduki duen bilakaera, arrantza sektoreak garrantzi ekonomikoa galdu duelako eta Bermeoko eta inguruko eskualdeburuetako hazkunde demografikoak beharbada bermeotarrei herriko

nortasuna markatzeko beharra sorrarazi dielako (ikus Duncan, 2021, 689. or.). Beharrian hori Bermeo ingurukoengandik desberdinu duen dinamika sozio-ekonomiko baten –arrantza jardueraren– bereizgarri linguistiko bati –(n)-ri– komunitate osoko taldekide izatearen balioa egotziz ase ahal izan da belaunaldi gazteenetan, Johnstonek, Andrusek eta Danielsonek (2006, 82.-83. or.) jorratutako bidetik. Horrek iradokiko luke azterlan honek, nik dakidala, euskal bariazionismoko lehen itxurazko aldaketa indexikal dokumentatua izan litekeenaren zantzuak ematen dituela. Ikerkizun dago, beraz, hemen proposatutakoak bermeotarren hizkuntz jarreretan eta aldakortasun estilistikoan sakonduko duen metodologia zehatzago baten bitartez egiaztatzea, esate baterako, Rodríguez-Ordóñezek (2016, 2021) Gernikako eta Bilbo Handiko osagarrien markapen bereizgarriarekin nahiz Hall-Lewk, Cardosok eta Davisek (2021) San Franziskoko Sunset Districteko GOAT bokalarekin egin duten moduan.

Ikerketatik nabarmentzeko moduko beste alderdi bat da, aurretik ez bezala (Garcia-Palomino, 2022b; Haddican, 2005a, 2005b; Lujanbio, 2016), maila sozio-ekonomikoaren adierazletzat jotzen den ikasketak mailari hainbat belaunalditan eta nahiko modu orekatuan erreparatu ahal izan diodala. Horri esker, euskararen hizkera moldeen gaineko ideologiaz esandakoak nabartu ditut (*contra* Oñederra, 2016, 139.-140. or.; Perez & Azkarate, 2020, 608. or.), herritik kanpoko ageriko prestigioa daukaten hizkuntz formak horietan hobesten dituen lan merkatuko presioak gehien jasaten eta erreproduzitzen dituzten unibertsitate ikasketadun andreengandik entzuten baitira sarrien (Cheshire, 2002, 430. or.; Labov, 2001a, 190., 367. or.; Miroy & Milroy, 1993, 65. or.). Bestalde, horrek ohartarazi dit aldagai independenteak, hala nola ikasketak, beste aldagai batzuen arabera deskonposatzeak bide ematen duela gurutzatutako taldeek pentsa litekeen baino heterogeneoago joka lezaketela konturatzeko, ikasketek baldintzatutako andre-gizonen joakerek erakusten duten moduan. Horrenbestez, espero dut emaitza horiek etorkizuneko lan bariazionista ugariren motibazio iturri izatea eta, dagokionean, ikasketak hizkuntz aldakortasunaren azterketa sozialaren erdigunera ekartzea.

7. ERREFERENTZIAK

- Apraiz, J. A. (2003). La pesca artesanal en el siglo XX. Cambios y transformaciones en la Costa Vasca. *Zainak*, 25, 327-348.
- Artzelus, A. (2021). *Garaziko euskararen hizkuntza-aldakortasuna* [Doktore-tesia, UPV/EHU]. ADDI. <https://addi.ehu.es/handle/10810/51354>
- Baranowski, M. (2017). Class matters: The sociolinguistics of goose and goat in Manchester English. *Language Variation and Change*, 29(3), 301-339. <https://doi.org/10.1017/S0954394517000217>
- Baranowski, M. (2022). Part of town as an independent factor: The north-force merger in Manchester. *Language Variation and Change*, 34(3), 239-269. <https://doi.org/10.1017/S095439452200014X>
- Barrena, A. (2003). La pesca en el marco de una sociedad de servicios. El caso de Bermeo. *Zainak*, 25, 217-235.
- Barrutia, E. (2006). Bermeoko arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (I). *Euskalingua*, 9, 99-109.

- Barrutia, E. (2007a). Bermeoko arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (II). *Euskalingua*, 10, 4-19.
- Barrutia, E. (2007b). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (I). *Euskalingua*, 11, 4-16.
- Barrutia, E. (2008a). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (II). *Euskalingua*, 12, 6-16.
- Barrutia, E. (2008b). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (III). *Euskalingua*, 13, 6-15.
- Barrutia, E. (2009a). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (IV). *Euskalingua*, 14, 6-15.
- Barrutia, E. (2009b). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (V). *Euskalingua*, 15, 6-19.
- Barrutia, E. (2010a). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (VI). *Euskalingua*, 16, 6-20.
- Barrutia, E. (2010b). Mundakako arrantzaleei egineko grabazioen transkripzioa (VII). *Euskalingua*, 17, 6-18.
- Bates, D, Maechler, M., Bolker, B. & Walker, S. (2015). Fitting linear mixed-effects models using lme4 [R paketea]. *Journal of Statistical Software*, 67(1), 1-48. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1406.5823>
- Bilbao, G. (1997). De la Quadrak Bermeon 1784an idatzitako eskuizkribuak: «I. Doctrina christinaubarena». *ASJU*, 31(1), 247-336. <https://doi.org/10.1387/asju.8685>
- Bilbao, G. (1998). De la Quadrak Bermeon 1784an idatzitako eskuizkribuak (II). *ASJU*, 32(1), 165-229. <https://doi.org/10.1387/asju.8711>
- Boberg, C. (2017). Surveys: The use of written questionnaires in Sociolinguistics. In C. Mallinson, B. Childs & G. Van Herk (arg.), *Data collection in sociolinguistics: Methods and applications* (134.-143. or.). Routledge.
- Brogan, F. (2018). Sociophonetically-based phonology: An Optimality Theoretic account of /s/ lenition in Salvadoran Spanish [Doktore-tesia, UCLA]. ProQuest. <https://www.proquest.com/docview/2056476985?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Camino, I. (2009). *Dialektologiatik euskalkietara tradizioan gaindi*. Elkar.
- Cheshire, J. (2002). Sex and gender in variation research. In J. K. Chambers, P. Trudgill & N. Schilling-Estes (arg.), *The handbook of language variation and change* (423.-443. or.). Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470756591.ch17>
- Cheshire, J. (2005). Age- and generation-specific use of language. In U. Ammon, N. Dittmar, J. J. Mattheier & P. Trudgill (arg.), *Sociolinguistics: An introductory handbook of the science of language and society* (1552.-1563. or.). Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110171488.2.8.1552>
- Delgado, A. (1998). *Bermeo en el siglo XX: Política y conflicto en un municipio pesquero vizcaíno (1912-1955)*. Eusko Ikaskuntza.
- Denis, D., Hunt Gardner, M., Brook, M. & Tagliamonte, S. (2019). Peaks and arrowheads of vernacular reorganization. *Language Variation and Change*, 31, 43-67. <https://doi.org/10.1017/S095439451900005X>
- Dickson, V. & Hall-Lew, L. (2017). Class, gender, and rhoticity: The social stratification of non-prevocalic /r/ in Edinburgh speech. *Journal of English Linguistics*, 45(3), 229-259. <https://doi.org/10.1177/0075424217718024>

- Dollinger, S. (2015). *The written questionnaire in social dialectology: History, theory, practice*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.40>
- Duncan, D. (2021). Secondary education as a group marker in St. Louis, Missouri. *Language in Society*, 50(5), 667-694. <https://doi.org/10.1017/S0047404520000378>
- Eckert, P. (1989). The whole woman: Sex and gender differences in variation. *Language Variation and Change*, 1(3), 245-267. <https://doi.org/10.1017/S095439450000017X>
- Eckert, P. (1998a). Age as a sociolinguistic variable. In F. Coulmas (arg.), *The handbook of sociolinguistics* (151.-167. or.). Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781405166256.ch9>
- Eckert, P. (1998b). Gender and sociolinguistic variation. In J. Coates (arg.), *Language and gender: A reader* (64.-75. or.). Blackwell.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (1992). Think practically and look locally: language and gender as community-based practice. *Annual Review of Anthropology*, 21, 461-490. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.21.100192.002333>
- Ellis, M., Groff, C. & Mead, R. (2006). A rapid and anonymous study of /r/ vocalization in an /r/ pronouncing city. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 12(1), 57-67. <https://repository.upenn.edu/pwpl/vol12/iss1/6>
- Ensunza, A. (2015). Busturialdeko euskararen hizkuntza-aldakortasuna denboran eta espazioan [Doktore-tesia, UPV/EHU]. ADDI. <https://addi.ehu.es/handle/10810/16701>
- Ensunza, A. (2016). Hizkuntza-aldaketaren inguruko jarrera eta prestigioaz. In A. Iglesias, A. Romero & A. Ensunza (arg.), *Euskararen bariazioa eta bariazioaren irakaskuntza-II* (87.-94. or.). UPV/EHU.
- Esposito, L. (2022). The stylistic progression of covarying changes in progress [Hitzaldia]. *NWAV50*, San Jose (AEB). <https://virtual.oxfordabstracts.com/#/event/3243/program>
- Euskaltzaindia. (2016). *Euskararen herri hizkeren atlasa: 7. libk. Lexikoa, izen morfologia, sintaxia*. Euskaltzaindia.
- Euskara Saila Bermeo. (d. g.). *Orri nagusia* [YouTubeko kanala]. <https://www.youtube.com/channel/UCgB8AKMlp9MrgKM3HKTp0Ug>
- Eusko Jaurlaritza. (2010). *Diagnóstico de sostenibilidad de la reserva de la biosfera de Urdaibai*. https://www.euskadi.eus/contenidos/documentacion/diagnostico_urdaibai/es_doc/adjuntos/economia.pdf
- EUSTAT. (2022). *Bermeoko datu estatistikoak*. https://eu.eustat.eus/municipal/datos_estadisticos/bermeo.html
- Fernández, T. (1997). Lenguas en contacto: caracterización del castellano del País Vasco y actitudes hacia la lengua. In J. M. Oro Cabanas & J. Varela Zapata (arg.), *Actas del I Congreso Internacional «Adquisición y aprendizaje de lenguas segundas y sus literaturas»* (199.-214. or.). Universidade de Santiago de Compostela. <http://hdl.handle.net/10347/11587>
- Forrest, J., & Dodsworth, R. (2016). Towards a sociologically-grounded view of occupation in sociolinguistics. *University of Pennsylvania Working Papers Linguistics*, 22, 31-40. <https://repository.upenn.edu/pwpl/vol22/iss2/5>
- Gabantxo, M. (2013a). Arrantzale familien eboluzioa Bermeon. Andraren ikuspuntutik aztertutiko bi kasu. 1965-2010. In J. Agirreazkuenaga (arg.),

- Anton Ormazaren sasoi* (1922-2010). *Bermeotarrak XX. mendean* (171.-181. or.). Bizkaiko Foru Aldundia.
- Gabantxo, M. (2013b). Una experiencia de documental antropológico en primera persona: la noción de distancia y el punto de vista. *Actas del V Congreso Internacional Latina de Comunicación Social*, 136, 1-14.
- Gaminde, I. (1992a). Esaldi kausalak Bizkaian. In Euskaltzaindia (arg.), *Luis Villasanti omenaldia* (183.-194. or.). Euskaltzaindia.
- Gaminde, I. (1992b). *Urduliz eta Gatikako herri hizkeren azterketa linguistikoa* [Doktore-tesia, Deustuko Unibertsitatea]. HABE. http://www.euskara.euskadi.net/appcont/tesisDoctoral/PDFak/INAKI_GAMINDE.pdf
- Gaminde, I., Romero, A. & Legarra, H. (2012). *Gramatika eta hizkuntz bariazioa Bermeon*. Erroteta.
- Garcia-Palomino, A. (2021). Dialekto-berdintzeari Lezamatik begira: adinaren, generoaren eta hizkuntz jarrerren garrantziaz. *FLV*, 131, 113-145. <https://doi.org/10.35462/flv131.5>
- Garcia-Palomino, A. (2022a). Hizkuntz aldakortasunaren eragile sozialak: euskal bariasionismoan dakigunetik ez dakigunera. In A. Arriortua, S. Monforte, A. Lizardi Ituarte & L. Vela-Plo (arg.), *Kimu berriak euskal hizkuntzalarriz* (57.-84. or.). UEU.
- Garcia-Palomino, A. (2022b, apirilaren 11-14). Social correlates of variation in a rural Basque town: Investigating Regional Dialect Levelling and language attitudes [Hitzaldia]. *ICLaVE11*, Online.
- Garcia-Palomino, A. (2022c, urriaren 13-15). Mariners, townfolk and villagers: Occupationally driven language variation and «change» in a Basque fishing town [Hitzaldia]. *NWAV50*, San Jose (AEB).
- Gómez, J. & Romero, A. (2002). Un texto de 1846 en euskera de Bermeo: la fundación de la Cofradía de las Benditas Ánimas del Purgatorio. *FLV*, 90, 353-379.
- Haddican, B. (2005a). Aspects of language variation and change in contemporary Basque [Doktore-tesia, New York University]. ProQuest. <https://www.proquest.com/docview/305467532?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Haddican, W. (2005b). Standardization and language change in Basque. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 11(2), 105-118. <https://repository.upenn.edu/pwpl/vol11/iss2/6>
- Hall-Lew, L., Cardoso, A. & Davies, E. (2021). Social meaning and sound change. In L. Hall-Lew, E. Moore, & R. Podesva (arg.), *Social meaning and linguistic variation: Theorizing the third wave* (27.-53. or.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108578684.002>
- Hall-Lew, L., Moore, E. & Podesva, R. (2021). *Social meaning and linguistic variation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108578684>
- Hawkey, J. (2020). Language attitudes as predictors of morphosyntactic variation: Evidence from Catalan speakers in southern France. *Journal of Sociolinguistics*, 24(1), 16-34. <https://doi.org/10.1111/josl.12375>
- Hejná, M. & Jespersen, A. (2022). Ageing well: Social but also biological reasons for age-grading. *Language & Linguistics Compass*, 16(5-6), e12450. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12450>

- Hibiya, J. (1999). Variationist sociolinguistics. In N. Tsujimura (arg.), *The handbook of Japanese linguistics* (102.-120. or.). Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781405166225.ch4>
- Hickey, R. (2004). Standard wisdoms and Historical Dialectology: The discrete use of historical regional corpora. In M. Dossena & R. Lass (arg.), *Methods and data in English historical dialectology* (199.-216. or.). Peter Lang.
- Homobono, J. I. (1997). Fiestas en el ámbito arrantzale. Expresiones de sociabilidad e identidades colectivas. *Zainak*, 15, 61-100.
- INE. (2022). *Estadística del Padrón Continuo a 1 de enero de 2016*. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t20/e245/p05/a2016/&file=00048001.px>
- Jansen, S. (2018). Peripheral communities and innovation: Changes in the goose vowel in a West Cumbrian town. In N. Braber & S. Jansen (arg.), *Sociolinguistics in England* (297.-331. or.). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-56288-3_12
- Johnstone, B., Andrus, J. & Danielson, A. (2006). Mobility, indexicality, and the enregisterment of ‘Pittsburghese’. *Journal of English Linguistics*, 34(2), 77-104. <https://doi.org/10.1177/0075424206290692>
- Juaristi, P. (2014). *Euskara*. https://www.eustat.eus/elementos/ele0009800/ti_Euskal_AEko_Txosten_Sozioekonomikoa_2012_Euskara_PDF_287KB/inf0009886_e.pdf
- Kristiansen, T. (2009). The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia*, 41(1), 167-192. <https://doi.org/10.1080/03740460903364219>
- Kristiansen, T. (2015). The primary relevance of subconsciously offered attitudes: Focusing the language ideological aspect of sociolinguistic change. In A. Prikhodkine & D. R. Preston (arg.), *Responses to language varieties: Variability, processes and outcomes* (85.-116. or.). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.39.04kri>
- Labov, W. (1963). The social motivation of a sound change. *Word*, 19(3), 273-309. <https://doi.org/10.1080/00437956.1963.11659799>
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (2001a). *Principles of linguistic change: Social factors*. Blackwell.
- Labov, W. (2001b). The anatomy of style-shifting. In P. Eckert & J. Rickford (arg.), *Style and sociolinguistic variation* (85.-108. or.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511613258.006>
- Lanbide. (2015). *Análisis de la población ocupada de la Comunidad Autónoma de Euskadi*. https://www.lanbide.euskadi.eus/contenidos/libro/pub_0018_new/es_def/adjuntos/Muestra%20continua%20de%20vidas%20laborales.pdf
- Lenth, R. V. (2020). *emmeans: Estimated marginal means, aka least-squares means* (1.8.2. bertsioa) [R paketea]. <https://cran.r-project.org/package=emmeans>
- Levy, J. (2010). The social stratification of (r) in Boston. *Toronto Working Papers in Linguistics*, 33, 1-12.
- Li, A. (2022). Regional dialect leveling in Mandarin Chinese: The case of locative variation in the Chengdu dialect. *Asia-Pacific Language Variation*, 8(1), 32-71. <https://doi.org/10.1075/aplv.20004.li>

- Lujanbio, O. (2016). Hizkuntza-aldakortasuna euskaran: Nafarroa ipar-mendebaldeko bi udalerritan egindako azterketa [Doktore-tesia, UPV/EHU]. ADDI. <https://addi.ehu.eus/handle/10810/19581>
- Mansfield, J. & Stanford, J. (2017). Documenting sociolinguistic variation in lesser-studied indigenous communities: Challenges and practical solutions. In K. A. Hildebrandt, C. Jany & W. Silva (arg.), *Documenting variation in endangered languages* (116.-136. or.). University of Hawai'i Press.
- Mather, P. A. (2012). The social stratification of /r/ in New York City: Labov's department store study revisited. *Journal of English Linguistics*, 40(4), 338-356. <https://doi.org/10.1177/0075424211431265>
- Milroy, J. & Milroy, L. (1993). Mechanisms of change in urban dialects: The role of class, social network and gender. *International Journal of Applied Linguistics*, 3, 57-77. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.1993.tb00043.x>
- Oñederra, M. L. (2016). Standardisation of Basque: From grammar (1968) to pronunciation (1998). *Sociolinguistica*, 30(1), 125-144. <https://doi.org/10.1515/soci-2016-0008>
- Ortuzar, R. (1914/1925). *Oroigarriak: Ortuzar'tar R. abadeak Bermeo'ko arrantza-leen bizikeraz eraturiko antzerkiak*. Gaubeka.
- Perez, E. & Azkarate, M. (2020). Euskara estandarrak bernakularizazioaldian. In I. Camino, X. Artiagoitia, I. Epelde & K. Ulibarri (arg.), *Eibartik Zuberoara euskalkietan barrena: Koldo Zuazori gorazarre* (601.-615. or.). UPV/EHU.
- Pichler, H., Evans Wagner, S. & Hesson, A. (2018). Old-age language variation and change: Confronting variationist ageism. *Language and Linguistics Compass*, 12(6), 1-21. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12281>
- R Core Team (2021). *R: A language and environment for statistical computing* [software]. R Foundation for Statistical Computing, Viena. <http://www.r-project.org>
- Regan, B. (2017). The effect of dialect contact and social identity on fricative demerger [Doktore-tesia, University of Texas at Austin]. Texas ScholarWorks. <http://hdl.handle.net/2152/62339>
- Riverin-Coutlée, J. & Harrington, J. (2022). Phonetic change over the career: a case study. *Linguistics Vanguard*, 8(1), 41-52. <https://doi.org/10.1515/lingvan-2021-0122>
- Rodríguez-Ordóñez, I. (2016). *DOM in Basque: Grammaticalization, attitudes and ideological representations* [Doktore-tesia, University of Illinois at Urbana-Champaign]. IDEALS. <https://www.ideals.illinois.edu/items/95131>
- Rodríguez-Ordóñez, I. (2021). The role of social meaning in contact-induced variation among new speakers of Basque. *Journal of Sociolinguistics*, 25, 533-556. <https://doi.org/10.1111/josl.12477>
- Rodríguez-Ordóñez, I. (2022). The role of frequency in the acquisition of structured variation: The case of Basque ergativity. *International Journal of Bilingualism*, 26(5), 656-672. <https://doi.org/10.1177/13670069221110401>
- Romera, M. (2015). Métodos de investigación en variación morfosintáctica: el uso de la observación no participante. *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, 13(25), 199-218. <https://doi.org/10.31819/rili-2015-132512>

- Sankoff, D. & Laberge, S. (1978). The linguistic market and the statistical explanation of variability. In D. Sankoff (arg.), *Linguistic variation: Models and methods* (239.-250. or.). Academic Press.
- Schilling-Estes, N. (2007). Sociolinguistic fieldwork. In R. Bayley & C. Lucas (arg.), *Sociolinguistic variation: Theory, methods, and applications* (165.-189. or.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511619496.010>
- Smith, J. & Holmes-Elliott, S. (2022). Tracking linguistic change in childhood: Transmission, incrementation, and vernacular reorganization. *Language*, 98(1), 98-122. <https://doi.org/10.1353/lan.2021.0087>
- Starks, D. (2000). Distinct but not too distinct: Gender and ethnicity as determinants of (s) fronting in four Auckland communities. *English World-Wide*, 21, 291-304. <https://doi.org/10.1075/eww.21.2.06sta>
- Starks, D. & McRobbie-Utasi, Z. (2001). Collecting sociolinguistic data: Some typical and some not so typical approaches. *New Zealand Journal of Sociology*, 16, 79-92. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.030477873414733>
- Tagliamonte, S. (2008). So different and pretty cool! Recycling intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics*, 12(2), 361-394. <https://doi.org/10.1017/S1360674308002669>
- Wassink, A. B., & Dyer, J. (2004). Language ideology and the transmission of phonological change: Changing indexicality in two situations of language contact. *Journal of English Linguistics*, 32(1), 3-30. <https://doi.org/10.1177/0075424203261799>
- Wickham, H. (2016). *ggplot2: Elegant graphics for data analysis* [R paketea]. Springer-Verlag New York. <https://ggplot2.tidyverse.org>.
- Winter, B. (2020). *Statistics for linguists: An introduction using R*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315165547>
- Zuazo, K. & Goiti, U. (2016). *Uribe Kosta, Txorierra eta Mungialdeko euskara*. UPV/EHU.
- Zulaika, J. (2012). *Tradizioak/Tradiciones/Traditions*. Etxepare Euskal Institutua.